Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«Свет» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дена • ШИНАРА, 2 ДЕКАБРЬ, 1980 ШУ. • № 144 (6274). • Мах 2 кеп.

КПСС Центральни Комитето, тIаьийцача соцам тIа кхоабалвьй парте XXVI съездага йола «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальнии дегIайоалаяра керттерча лостамий» проект.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ XXVI СЪЕЗДАГА ЙОЛЧА «1981—1985 ШЕРАШКА А 1990 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА А СССР ЭКОНОМИЧЕСКИИ СОЦИАЛЬНИИ ДЕГIАЙОАЛАЯРА КЕРТТЕРА ЛОСТАМАШ» ЯХАЧА КПСС ЦК ПРОЕКТАХ БОЛА

К П С С Ц К с о ц а м

1. «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальнии дегIайоалаяра керттера лостамаш» яха парте XXVI съездага йола КПСС ЦК проект къоабалъе.

2. «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальнии дегIайоалаяра керттера лостамаш» яха КПСС ЦК проект 1980 шера 2 декабре кепа тоха дерригача паьчъо юсацаргIолаш.

3. «1981—1985 шерашка 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальнии дегIайоалаяра керттера лостамаш» яха проект ювца къахьегача коллективашка, дешара заведенешка, тIема доакъошка, партийни, профсоюзни, комсомольски организацешка, районашка, городашка, округашка партийни комитетий актива собранешка, пленумашка, областной, краевой партийни конференцешка, союзни республикай компартей съездашка, кепайоалоц тIа, радион телевиденеи гIоала, партийни, комсомольски, экономически дешара системо, хIаьта иштта граждански бахача моттиганашка беседаш е.

КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. БРЕЖНЕВ

ПАРТЕ XXVI СЪЕЗДАГА ЙОЛА КПСС ЦК ПРОЕКТ

1981—1985 ШЕРАШКА А 1990 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА А СССР ЭКОНОМИЧЕСКИИ СОЦИАЛЬНИИ ДЕГIАЙОАЛАЯРА КЕРТТЕРА ЛОСТАМАШ

Советски халкъо, Ленински парте тохкамах чакхдаьнна пудгалдеш, КПСС XXIV-и XXV-и съездаша оттаяь экономически стратеги вахаре чакхйоахаш, дIахо толамаш даьхад коммунизма материально - технически база хьакхоллеча а советски наьха хьал-торо айече а.

ЧIоагIъеннай болхлой классо, колхозийн ахархой, халкъа интеллигенце союз, советски общества социально - политически идейни цхьоагIо, кхы а айхагIа хиннад СССР халкъий доттагIал. Кердача лагIа тIа яьннай социалистически демократи, айденнад къахьегамхой общественни производственни хьинар, лакхбеннаб халкъа депутатий Советий, профсоюзий, комсомола лоархIам. ТIаийцай керда СССР Конституци — дегIаенача социализма Конституци.

Шер а енцай вIаькегIа а хиннай вежарашха долча социалистически мехкашцара СССР содружество. Советски Союзо лерргIа чакхйоах машаре дунен халкъашта юкъера вIашта цхьана леладу гIулакхаш бахьан, халкъий кортамукъали шоай лоIамагIа хилари бахьан, дунен халкъашта юкъера кхоккам мIаьабаре дукха къоавсам лоаттабара программа. ЛорзагIа ца йоалаш дедунен тIарча событешта советски начальалкхево еш йола влияни.

Воахами культурен хьалъяра декхараш кхоачашдеча, советски халкъо, ерригача союзни республикий къахьегамхоша хIама хьаккоалаш беча балха Советски Союза Коммунистически парте кулгалдеш, лостам теладаш, организаторски лоархIам айоеннаб.

Советски халкъ эргIанарча иттшерена чу (1981—1985 шераш) долаш да цох керда доккхий гIулакхаш хIамаш карагIдувла иттшере е чIоагIа доIаж болаш.

Программен КПСС XXIV-и XXV-и съездий решенехи кулгал а луецаш, советски общество дегIайоалаеча даьхача толамех коггIорто а еш оттадаьд 1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальнии дегIайоалаяра керттера лостамаш. Цар чу хьагульвай СССР коммунизм хьалъяра практика, чоте айпай кхыча социалистически мехкий опыт, юкъейихьай деэткъалегIча шерий хьаьдаьча хьалашца кийса йоагIа экономически социальни дегIадахкара лоархIамегIарча дешаех йола КПСС стратеги тактикен.

I. 1976—1980 шерашка экономика дегIайоалаяреи халкъа вахара хьал-торо айяреи керттера итогаш

Иттлагlча пятилетке халкъа боахам дегIанкаб общественни производство динамично дегIяяра, цуй эффективности балха дикали айяра ларда тIа советски халкъа хьалторо дIахо айяра тIаберзабаьча КПСС XXV съездо белгалбаьча наькъага хьежжа. Алсамдаьнад мехка къаман рузкъа. Экономика деррига доакъой производственни Iилма-технически потенциал дегIаенай. БоагIача боарам тIа лоаттабу советски пачхьалкхен тIемаца духьалъоттадургбола ниэ.

ИйслагIча пятилеткаца ийсдича къаман доход 400 млрд. сом хилла дукхагIа хьалвй промышленни продукци — 717 млрд. сома, юрта боахама продукци — 50 млрд. сома. Къаман дохода пхе даькъах диъ дакъа дIадахийтад бахача нахага, наха чубаха цIеноши социально - культурни гIишлоши хьалъярга.

Халкъа боахамера капитальни вложенеш 635 млрд. сом хилар. Керттера фондаш 1,4-за дукхагIа хиннай. 1200-нел дукхагIа йоккхий промышлении предприятеш хьалъяь дьхай.

Ела - йоккха промышленность — экономика лард дIахо дегIайоагIилга Iалашдаьд. Технически прогресс елга вIоаех тийша йола отраслеш сихха дегIаихай. ДукхагIа даьккхад доагор, электроэнерги, Iаьржен сийрда бос болеи металлаш. Халкъа эша товараш 21 процент дукхагIа арахийцад, царна культурно - бытовой товараш — 41 процент: шерагIа хинна хIамай ассортимент, цар дикал тоаьяй.

Сихъяй Iилма - технически прогресса темпаш, халкъа боахама юкъе керда техника йоалаяра масштабаш дегIаьхкаб, производства технически боарам айбенаб. Уж декхараш кхоачашдеча доккха дакъа юкъедихьад советски Iилмо.

ЛерргIа чакхъяьхай парте аграрни политика. ЧIоагIъеннай тIа-тIа дукхагIа индустриальни хьисапе хулаш лаьтта юрта боахама материально - технически база. Балхий ерригача комплексагIа цу отраслага вIеяхийта капитальни вложенеш 170 млрд сом хилар, е халкъа боахамга дIаяхийтача ерригача капитальни вложенеех 27 процентал совгIа. Юрта боахами еннай 1,6 млн. трактор, 1,3 млн. совгIа грузовой автомобиль, 540 эзар гаргга ялата комбайнаш, хьайбай боахамаи доекъар кийчдаран лаьрхIа дукха машинаш, 400 млн. тонн гаргга минеральни удобренеш. Къахьегам энергеца Iалашбар 1,4 - за дегIаденад. Доккхий балхаш даьд ирригационни мелиоративни гIирсаш хьалдеш. Хиш дехкен докъадаьи лаьтташ 35 млн. гектарага кхаьчад. Чакхъяьхай РСФСР Iаьржа доацача лаьттай зона юрта боахам дегIабоалабара комплексни программа. Кхы тIа кIоаргагIен тайп - тайпарен хьисап долаш хилар юртбоахама производстван концентрации специализации елга, агропромышленни интеграци.

Пхе шера чухь шера юкъера лаьрхIача гулду ялат эттара хьалха 200 млн. тоннал дукхагIа хилар. ДукхагIа даьккхад дулх, шура, фуаш, боамби, кхыйола продукци.

ДIахо дегIаенай транспорт, тоаденнад из технически Iалашъяр. Мовхьаш дIаихухьача йайбеннаб трубопроводни, фордий, автомобильни транспорта, хIаьта пассажираш дIахьа кхувлача фегарча транспорта лоархIам. ДIахо даьлад Байкало - Амурски машинникъ буллилга.

СССР экономика дегIанхай цаI йола халкъа боахама комплекс санна. Дикка дукхагIа хиннай хIара республика экономически потенциал.

Сихха вIашагIйийхкай территориально-производственни комплексаш, къаьстта мехка къулбаседерчей малхбоалерчей районашка а ехкеш. Малхбузен Сибарегlе газов конденсат юкъе а йолеш мехкдаьттэ 2,1-за, газ — 4,3-за дукхагIа дьиккай.

IIлма - технически прогресса, доал делга эргадоахаш тоадара ларда тIа производства эффективность лакхъяьй, Общественни къахьегама овсарле 17 процент айеннай.

Къахьегама овсарле айяра чотагIа яьккхай промышленносте тIакхийттача продукцех 75 процент, юрта боахаме — тIа мел кхийттар, гIишлошъеча — тIакхийттача гIишлой - монтажни балхех — 90 процент. Продукце дикал лакхъеннай.

Керда боккха гIа баьнхаб социальни декхараш кхоачашдеча. Пхе шера къаман доходах халкъа вахара боарам айбара хьожадир ийслагIча пятилеткерчул 329 млрд. сом дукхагIа. ДиазагIа кхоачашдир советски наьха материальни духовни хьашташ, цар къахьегамеи бытеи хьалаш тоаденнад.

Вахача хIара сага сих йола реальни доходаш 17 процент дукхагIа хиннай. Болхлой, гIулакхерча наьха балха юкъера алапи 15 процентал совгIа дегIаденад, хIаьта колхозхой общественни боахамгара хьайоагIа доходаш — 26 процент.

Тlакхийттад Iаьржачеи сийрда бос болчеи металлурге, кIора, сланцевой, текстильни промышленноста, гIишлошъеча, юрта боахама, машиннаькъа транспорта балхахой къаьстача категорей къахьегамах лур. Чакхъяьккхай хIама хьакхоллаш йоацача отраслей балхахой тарифни ставкаши гIулакхерчар окладаши лакхъяр санна йола йоккха социальни мероприяти, из бахьан долаш 31 млн. болхлочуки гIулакхерча сагеи балха алапи тIакхийттад.

Мах боацаш дешийтача, медицински гIо деча, къабеннараш материальни Iалашбеча, кхыйола социальни мероприятеш чакхйоахача потребленс общественни фондаш пхе шера 527 млрд. сом хилар. Вахача цхьан сага сих лаьрхIача цу фондех лурш дараши льготаши 1975 шера 354 сом хиннадале, 1980 шера 438 сом хилар.

Тоадаьд Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа хиннарий материально - бытовой хьалаш, колхозхойн халкъа боахама цхьадолча доакъой балхахой цхьацца йола категореши пенсионни Iалашъяр. Унахцlено лораяра учреждешка дуача хIаманга, молхаш эцарга дIадохийтачун боарам айбьб, юкъардешара школай I—V классай дешархошта мах боацаш учебникаш телилга юкъедоаладаьд. Чакхъяьхай кхыйола социальни мероприятеш.

ДIахо дегIадоагIаш да кхачани кхачан доацеи товараш дукхагIа махага дIакхоачийтилга. ДIахо дегIаенай наха гIулакхдара сфера. Розничный товарооборот 24 процент дукхагIа хиннай, бытовой гIулакхаш дар — 43 процент.

Дукха хьалдаьд наха чубаха цIенош. Цунна лаьрхIа хьожаьй 87,2 млрд. сом капитальни вложенеш, пхе шера плана тIа лаьрхIачул дукхагIа. Пхе шера хьалдаьд юкъара майда 530 млн. кв. метр йола нах чубаха цIенош, 50 млн. дукхагIча наьха жилищни хьалаш тоадаьд. ХIанз городашка бахача нахах 80 процент гаргга бераш къаьстача квартирашка бах.

ДIахо прогресс яьй дешара, культура, унахцIено лораяра, физкультура, спорта даькъе. Бахача наха салаIа дикагIа аьттуе бола хьалаш хьакхелла.

Чакхдоакхаш хиннад нагирхой массане а юкъарча юкъерча образованега бовлар. Шерденнад кадраш кийчъелга. Профтехучилищашка профессеш еннай 12,5 млн. дIамитача саган йоIан. Лакхерчеи лаьрхIача юкъерчеи дешара заведенешка кийчваьв 10 млн. специалист.

Лораш 1975 шера 834 эзар хиннача, 1980 шера 1 миллионага кхаьчаб, хIаьта больницашкара маьигеш вахача 10 эзар сага лаьрхIача — 118-негара 125-нега. Дикка дукхагIа хиннай санаторешч, салоIа цIенош, пансионаташ, дийна-дийнахьа йоаццача берий учреждениш, пионерийн лагераш, пионерийн дешархойн цIенош.

Шерра мероприятеш чакхъяьхай гонахьара Iалам лорадара, Iалама ресурсаех дикагIа пайда эцара а уж юхаметтаоттаяра а. Царга дIадахийтар 1,5-за дукхагIа хиннад.

Кхы а шерденнад вежарашка долча социалистически мехкашца вIашии цхьана леладу гIулакхаш. ДIахо дикъай социалистически экономически интеграци йIаьхача хинна йола Комплексни программа чакхйоахилга. ДукхагIа хиннад дегIаухачеи капиталистически мехкашцара экономически бувзамаш.

Экономика дегIайоалаечеи социальни декхараш кхоачашдечеи карагIдийнараш кхы а доккхагIа хургдар нагахь санна планови боахама совленех бизгагIа пайда ийбаьбаларе, боахама торонаш хьинарегIа юкъейоалальбаларе, кхоачамбоацарешцара къоасам чIоагIагIа лелабаьбаларе. Ерригача а отраслешеи предприятешеи кхоачашъяьяц шоашта оттаяь планаш. Мела лийннад металла, доагора отходаш, из довлга кIезигделга, кIезига пайда ийбаьб вторични ресурсаех. ДIадаьккхадаш капитальни вложенеш дукхача объекташка дIа-юха екъилга, тIехьальхай производственни объекташ хьалъяреи болх бе йолаллийтареи хадаш. Юрта боахамо тоъал эффективно пайда ийбаьбац шийна хьожаьча ресурсаех. Дlадаха мегаьдац машинаькъа балха тIара доккхий кхоачамбоацараш. Моттигаш хиннай баха нах кIачами промышленни товарашца, чубахача цIеношца, бытовой гIулакхашца Iалашбеча хьалонаш кийслуш.

Цхьадола экономически социальни декхараш кхоачашделга чоалхане дийрзад дукха къьнка, царна йоккхий пайдане оамалаш йола моттигаш лохьяраш, уж хIара промышленносте керттера центраши Малхбоалехьеи Къулбаседехьеи дIаякхьяраш, хIаьте иштта 1977, 1979, 1980 шерашка юрта боахама аьттув боацаш хоттама хьалаш оттараш.

Производства эффективность лакхъяра, къахьегама овсарле айяра даькъе декхараш плана тIа лаьрхIача тайпара кхоачашде мегаьдац. Доал дара, планироване механизм, боахам лелабара методаш, къахьегамеи исполнительски дисциплина тIехьаюсаш хиннай хIанз дIадехарелла. Цо халача оттадора халкъа боахам интенсивно дегIабара наькъа тIа баккхар.

БIарча хьаийцача дIалхача пятилетка итогаша тешал ду экономически социальни дегIадахкара деррагача лостамашка вай мохк дIахьалхашнахьа баьнна хилара. ИттлагIча пятилетка советски наьха турпалерча гIулакхий историена юкъе хила иа йоагIара моттиг дIалоацаргья. Советски Союз деэткъалагIча шерашка чуйода боккха низ бола экономически Iилма - технически потенциал, лакха квалификаци йола кадраш йолаш. Экономически социальни даькъе дегIаахаре даьхача мулаша йиш хулийт кхы а доккхагIа дола декхараш кхоачашде.

II. 1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а мохк экономически социальнии дегIабоалабара керттера декхараш

ТIадоагIа итт шу — коммунизма материально - технически база хьакхоллара, общественни отношенеш дегIаяхкара, керда сег хьахилийтара керда йоккха хан-юкъ. Цу хан - юкъагIа Iалашде дезаргда тоенначо социализма общества торонехи совленехи кхы а бизгагIа пайда эцилга, цун материальнии духовнии рузкъаш, производственнии Iилма - технически потенциал дикка дукхагIа ебаелга, ЧIоагIлургья СССР социальни лард — болхлой, ахархой, интеллигенце йохаргйоаца союз, чIоагIлургда халкъий доттагIал.

ДеэткъалагIча шерашка Коммунистически парте лерргIа дIахохьоргья де лархIа эттара доккхагIдар ерригача общественни производства эффективность айяра, къахьегама овсарле лакхъяра, советски наьха социальни къахьегамеи хьинар дегIадара ларда тIа халкъа вахара материальнии культурнии боарам хаддаза айбар, сег массе а оагIорахьара дегIаяара дикагIдола хьалаш хьакхоллар дола шийн экономически стратеги.

Цу тIера хьадоагIаш гаргарча итт шера:

Общества социальни прогресс дIахохьелга Iалашде, халкъа хьал - торо айяра шерра программа чакхъякхка.

Беррига баха нах лакха дикал йолчеи тайп - тайпарчеи кхачан продукташца, промышленни товарашца, культурно-бытовой хIамашца бизагIа Iалашбергбола хьалаш хьакхолла.

Бахача наьха вахара, жилищни культурно - бытовойи хьалаш тоаде. керттерча даькъе хIара дезал къаьсттача квартираца Iалашбе, коммунальни боахами транспорти дегIакхувла, городаши юрташи хозъеш тоае.

Наьха вахарерча лоархIамегIарча даькъе — къахьегаме кIоарга эргалонаш е, лакха овсарле йолаши творчески болх бара шерра торонаш хьакхолла, цун хьалаш тоа а де аттача а даха, кертаcеи кулг - карен беча балха юкъера холуш йола башхалонаш дIаихара, аграрни къахьегамах индустриальничун дакъа дара наькъагIа дикка дIахьалха довла.

Эффективни демографически политика чакхъякха, социалистически общества лоархIамегIара ячейка хиларах тарра дезал чIоагIа хилара, наьнал кхалнаха къахьегамеи общественни балха юкъеи хьинаре дакъа лацарца цхьана тардара дикагIа хьалаш хьакхоллара гIо де; общества чотагIа бераши къахьега ца могараши лелабелга тоаде; наьха вахар дIаьхдарий цар къахьегама хьинар лакха хилар Iалашдарай, бахача наьха могашал чIоагIъяра тIадерзадаьча гIулакхий система чакхъяккха.

Наьха гармоничии духовни вахар хилара, культурни рузкъашта беррига баха нах тIакхоачаргбола торонаш шеръе, дешари культуреи дIахо айелга Iалашде, нравственни кхетам чIоагIа де, къахьегамеи общественни боахамцеи коммунистически хьисапе гIулакх хулга дегIадоаладе.

Кхы а дикагIа пайда эца балха ханах, хIама ца кхолдаш цунга дIадодари довзри кIезигде, общественни гIулакх делга дегIадоаладара, цIагIарча боахамера болх аттача баккхара ларда тIа къахьегамхой мукъа ха хилийта, салаIара къаьстта кагирхошта а хулийташ, формаши из вIаштIехьдоаккхилгеи эргадоахаш тоаде.

Городаи юртаи юкъера нонагIо йола башхалонаш леррагIа дIаяха, мехка ерригача республикашкий районашкара бахача наьха хьалаш тоаде.

СССР къамаши народносташи массе а оагIорахьара дегIаяхкарен герга дхаран. общество социально цаI хилара, наьха керда исторически общность хилара тарра советски халкъа идейно-политически цхьоагIо чIоагIъяра гIо де.

Общественни производства интенсификаци яра, цун эффективность айяра, Iилма - технически прогресс сихъяра ларда тIа обществе экономически прогресс дIахо гIолга, материально - технически базе кIоарга дикала гIа боаккхилга Iалашде.

ЦаI йола халкъа боахама комплекс хилара тарра СССР экономика динамично сбалансированни йолаши дегIайоагIилга, цун деррига доакъоши союзни республикай боахамаши пропорциональни айдулга чакхдаха.

Общественни къахьегами ерригача производстве вIаштIехьйоахилга кхы а лакхагIча боарам тIа даккха; керттера халкъбоахама декхараш кхоачашдара низаши ресурсаши хьагулъе, лоархIамегIарча социально - экономически проблемашта, эггара хьалха кхачан продуктаца, халкъа эша товараш арахецилгеи гIулакхаш делгеи дегIадоаладара, кулг-кара бу болх кIезигбара, машиностроени, энергетика, транспорт дегIайоалаяра йола лаьрхIа комплексни программаш, хIаьта иштта кхыйола йоккхамасштаби программаш оттаелга чакхдаккха уж цхьанне тIехьа вож а йоакхаш чакхйоахилга Iалашде.

Халкъа боахама структуре прогрессивни гIа боаккхилга, отраслешта юкъереи отраслешта чуреи пропорцеш эргайоахаш тоелга чакхдаккха: Iилма-технически прогресс еш йола отраслеш сихагIа дегIайоагIилга, йоккхий территориально - производственни комплексаш хьаяр дIахохьо; агропромышленни комплекс мамогга дегIайоагIилга, наха эша товараш хьаделга хIаьта иштта производственни социально - бытовойи инфраструктура отраслеш сихагIа дегIаахар Iалашде.

Мехка къаман рузкъа алсамдахара, социалистически накопленеши потреблене ресурсаши сихха дегIаахаре хоадам беши дукхагIа пайда боалаши хьисап долаш хилара тарра Iалама. материальни, къахьегама ресурсаех дийнагIен кхомбеши пайда эцилга Iалашде; къахьегама эггара лакхагIча овсарленга кхачара, халкъа боахама деррригача доакъошкарча керттерча фондашэ хьалур дукхагIа хилийтаран производстве металл дIадахийтар кIезигдаран къаьстта уйла тIаахийта.

Iилма-технически революцена карагIдаьккхараш боахама социалистически системаца органически дIатохилга Iалашде. Коммунизма материально-технически база хьакхоллачареи актуальни социальни проблемаш къестаечареи Iилма лоархIам айбе; комплексни механизаци автоматизаци елга, производства керттера отраслеш технически эргайоахилга Iалашдеш йола лакхаэффективни машинай система а технологически процессаш а массанахьа а юкъейоалаярга лерргIа довлилга чакхдаха.

Капитальни гIишлошъяра эффективность айе, цунна лерргIа индустриализаци елга чакхдаккха, керттера фондаш дикагIа хулийташ эргайоахилга, кердача производственни низалашка сихагIа болх байтилгеи уж караерзаелгеи

(ДIаладерг 2-гIча агIо тIа).

1981—1985 ШЕРАШКА А 1990 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА А СССР ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЦИАЛЬНИЙ ДЕГIАЙОАЛАЯРА КЕРТТЕРА ЛОСТАМАШ

(ДIадоладер. Долалур 1-гIча агIо тIа).

Iалашде, болх беш йолча предприятешна реконструкци ялта сихде.

ХIама хьакхолла низам дIанийсдела тоаде, цIахьегам территориально бекъилга эргадоахаш тоаде, пачхьалкхен декхараш кхоачашдеча хIара союзни республика юкъекхухьа дакъа дуккагIа хилийта: Малхбоален Къулбаседени районий доагора - энергетически минерально-бийдален ресурсаш боахама оборота эффективнегIа юкъейоалаелга Iалашде; йоккхий городаш йоккхагIа хилара доазув оттадара нийсъ леррагIа чакхбаха, специализировании, лакха оасарле йола производствий, предприятей, объединеней филиалаш цига Iо а ехкаш эIамиген юкъерен городаш дегIаккхувла.

Доазол декъарча пачхьалкхенашцара, эггара хьалха социалистически содружества мехкашцара, экономически, Iилма - технически, культурни бувзамаш шер а де эргадоахаш тоа а де.

Экономикина кулгалдара боарам айбе, централизовании доал дар предприятешна, объединенеша боахам шоаш доал дарцеи цар инициативанеи дизагIа вIашн тарде; халкъа депутатий Советийн профсоюзийн лоархIам лакхбе; социалистически хьисапе боахам лелабара дикагIйола методаш массанахьа а юкъекхувла, боахам хьалбеча хилакза яргIоаца принцип — обществе хьаштий духьа кIезигагIа руахьа дIа а дохайташ доккхагIа гIулакхаш жарагIдувлар леррагIа чакхдаха.

ГIаьххача ханара декхараш кхоачашдечара бехктокхаме хан-юкъ хургья цхьайтталагIа питилетка. Цо шийна чулоацн гаргарча пхе шера специфика чоте а эцаш моххи социально - экономически дегIабоалабара парте лелабаьча наькъа преемственности деаткъалагIча шерашкара цун стратегически установкаш.

ЦхьайтталагIча питилетка керттера декхар да халкъа боахам тешшане, тIа-тIа дикагIа дегIабоалабара, экономика дегIаяра интенсивни наькъа тIа даккхара, мехка производствени потенциалах кхы а дикагIа пайда эцара, Iилман-технически прогресс сихъяра, ресурсий деррига тайпаш ма могга кходара, балха дикал товара ларда тIа советски нахха кхьал - торо дIахо айлга Iалашдалга.

КПСС экономически стратегеи цхьайтталагIча пятилетка керттерча декхарашеи дIадехарашка хьежжа:

1. Халкъа хьал-торо леррагIа айра гIулакхий система чакхъякха. Баха нах халкъа эшача товарашца Iалашбелга, жилищни хьалаши медицински гIулакх делген, къахьегама хьалаш тоадара, кхыдола актуальни социальни декхараш кхоачашдара эггара хьалха уйла тIаккхийта. Къахьегамхой вахара хьалаш тоаделга айхагIа дувза производствени декхараш кхоачашдарца.

Материальни моральни совгIаташ дара системах доала беркат доккхагIа хилийта, къахьегамга хьежжа алапи далара бахача наькха доходаш хьакулача керттерча хьаста стимулирующи лоархIам чIоагIбе. Халкъа боахама доакъошка, объединенешка, предприятешка телача алапел сихагIа къахьегама оасарле лакхъелга Iалашде.

Потреблени, общественни фондаш дуккагIа хилийта, социальни Iалашо, дешар, культура дегIайоалае, бераш долча деазалий вахара, бахача наькха салаIара хьалаш тоаде.

Гонакьара Iалам лоридара мероприятеш чакхъяха. Балххой къахьегамен бытен хьалаш тоадара, хIара коллективе творчески хьали упакцIена социально-психологически климати хьакхоллара, профессиональни говзал лакхъяра, культурни хьашташ кхоачашдара, объединенешка, предприятешка, учрежденишта, кхыча организацешка физкультурен спорти дегIайоалаяра йоакхо е.

Советски наьха социальни къахьегамен хьинар айдарам социалистически ахь йоаржарам ма могга гIо де.

2. Экономика тIа-тIа дегIаякар Iалашде, общественни производства структура эргайоалаш тоае.

Потреблениеген накоплениеген дIайохийта ньамни доаа 18—20 процент дуккагIа хилийта.

Халкъа боахаме прогрессивни структурни хувцамаш делга, тешшамен балансированнии расширении воспроизводство Iалашъеш йола отраслеш сихагIа дегIайоалае. Промышленноста базови отраслеш — энергетика, металлурги, машиностроени, хими, хIаьта кхитта транспорти гIишлошъяри технически эргайоахилга дIахо хьо.

Продукце прогрессивнегIа дола тайпаш кхы а сихагIа арахецара чотагIа доагора-энергетически комплекса а конструкционни материалий комплекса а структура эргайоахаш тоае. Оахналаш хьайоахеи чакхйоахен промышленность, къахьегама орудеш хьаешна потреблять деши йола отраслеш дегIайоалаеча дуккагIа уж вIашл ювзилга Iалашде, ма деш дунен халкъашта юкъера социалистически кооперировани шеръллари производствана специализаци яр кIоаргдалари ма могта чоте оца.

Промышленноста «Б» группа отраслей продукци промышленноста «А» группа отраслей продукцел дуккагIа хьаелга сихдир Iалашде.

Агропромышлонни, кхачан продуктий комплекс ма могга дегIайоалаяр, юрта боахама, цунна гIулакх деча промышленноста отраслеш, кхачан индустри, хIаьта кхитта юртбоахама продукци кийчъярца, дIаоттаь лоаттаярца, дIа-юха кхаьхьарца, чакхъяхарца ювааелла производствош пропорционально а балансированни а дегIайоагIилга юкъехьо. Юрта боахаме алати доакъаршаш дуккагIа дахара декхараш кхоачашдара, хьайбай боахам дегIабоалабара, юртбоахама продукци ца йойтара, товар сибат дика долаш потребителага дIаккхачийтара дуккагIа уйла е. Юртбоахама производство индустриальни база тIеи прогрессивни технологеш тIеи аникхар сихде.

Транспорта дерригача тайпай, эггара хьалха машинашъачуй а, балх тоабара комплексни гIулакхаш чакх а даха халкъе боахамен бахача наьхен хьаштаца дIа ма декхара уж дегIаухилга Iалаш а де. ГIонна йоачек гIулакх дечек производствай технически боарам айбе.

Материально-технически снабжене пачхьалкхен юкъере система чIоагI а е эргайоахаш тоа а е, материальни ресурсаех дикагIа пайда эцарах а, кхом барах а, халкъа боахам бийдалца, материалашца, оборудованица хадамна Iалашбарах а бола цун бехктокхами лоархIами айбе.

Капитальни вложенеш керттерчи лостамашка, лоархIамегIарча хьалъльлха едача объекташна, эггара хьалха болх беш йолча предприятешта реконструкци ечен технически эргайоахачен хьагулъе. ГIишлош сиха, кхом беш, лакхача технически боарам тIа хьалъе.

Общественни производства структуре прогрессивни гIулакхаш делга, хIаьта кхитта мехка Малхбоалени Къулбаседени районий доагора-энергетически минерально-бийдален ресурсаш боахама оборота юкъейоалаелга Iалашдеча отраслешкен производствашкен хьалхарча аргIан хьалъе керда предприятеш. Мехка европейски дакъ тIа керда производствени объекташ хьалъяра доазув оттаде.

Капитальни гIишлошъяра материально - технически база чIоагIъе, квалифицированни кадрашца из Iалашъелга тоаде, подрядни организацей низалаш цар кхоачашдеча гIишлой - монтажни балхий боарамашка хьежжа хулийтилга Iалашде, къаьстта гIишлош дуккагIа еча районашка а деш.

Союзни республикай экономически районийн боахамаш комплексно дегIадоагIилга чакхдаха, къахьегам общественни бекъача системе царна специализаци елга тоаде. Территориально-производствени комплексаш вIашагIъекхилга дIахо хьо.

3. Общественни производства эффективность тIагIертта ай а е продукци, наха деш дола гIулакхаш дикагIа тоа а де, халкъа боахама дерригача доакъошка цунна моссе а оагIорахьара интенсификаци яра ларда тIа.

Халкъа боахам балансированно дегIабоалабаран хиланза яргIоаца резерваш хьакхоллар тоадаран лоархIамегIара хьал хилара тарра материальни, къахьегама, финансови ресурсаех кхы а дикагIа пайда эцилга Iалашде.

Общественни къахьегама оасарле 17—20 процент айе, цун чотагIа икка тIанхетига къайан доходах 85—90 процентал кIезигагIа йоацаш яр.

Къахьегам технически Iалашбар айде; производственни процессашта комплексни механизации автоматизации елга ма моста юкъекхахьа, ерригача отраслешка кулгкара болх беш бола балхахой, къаьстта гIоннен подсобини балкаш деча, хадданза кIезигбе. Йолаш йола а керда хьакхолла а болх бара йола моттиташ чоте а эцаш къахьегама ресурсаш балансированни хилийтара де доагIараш де. Къахьегам вIаштIехьбаккхар, цунна нормировании стимулированни елга эргадоахаш тоаде. Къахьегам Iилман ларда тIа вIаштIехьбаккхар тIагIертта юкъе а кхувла цун эффективность ай а е. Керда болх бе йолайолийта предприятеш, къаьстта СибарегIени ГаьнарЧа Малхбоалени районашка яраш а йолаш, кадрашца Iалашъяра хьалаш хьакхолла.

Арахецача продукце дерригача тайпай дикал холуш айе, халкъа боахам дегIабоалабеча а Iилма - технически прогресс еча а хIанз дIадехараша, тIа-тIа дегIаухача бахача наьха хьаштаца ма яхкара шер а е эрга а яха хIамай ассортимент. Арахецача ерригача продукцена юкъе дикала лакхера категори яр хадданза дуккагIа хилийта. Продукце дикали доал дара система массанахьа а юкъекхувла.

Халкъа боахама отраслешка, объединенешка, предприятешка фондаша хьалур дуккагIа хилийтара тIадерзадаь гIулакхаш де.

Производствени низалех кхы а дикагIа пайда эца, лакха оасарле йола техника шерагIа юкъейоалае, керттерча фондай структура эргайоахаш тоа а е ший ханнахьа эрга а яха.

Керда болх бе йолаялийтача предприятейн объектайн проектни низалаш карагдаяра, дуккагIа эффективнегIа йолча машинайи механизмайи балха сменноста коэффициент лакхъяра, къаьсина техника кхы а сихагIа хувцара къаьстта уйла тIахийта.

Удельни капитальни вложенеш кIезигагIа хилийтара духьа Iилма - технически прогрессан пайданегIа йолча конструкторски решенешта карагIдаьнарех бизагIа пайда эца.

Материальни ресурсаех кхом беш пайда эца. Пхе шера халкъа боахаме доагора - энергетически ресурсаш условни доагора 160—170 млн. тонна, цу дакъе дIаахийтара нормаш кIезигъяра чотагIа 70—80 млн. тонна кхоелга Iалашде; машиностроени металлообработкен Iаьржа металлаш удельни дIадохийтилга юкъера лаьрхIача 18—20 процент, болата турбаш 10—12 процент, сийрда бос болча металлий пронат 9—11 процент кIезигде; гIишлошъеча Iаьржача металлий прокатн хьук материалаши 7—9 процент кхое, цемент 5—7 процент кхое.

Вторични материальни доагора-энергетически ресурсаш, хIаьта кхитта попутни продукташ боалама оборота шерра юкъейоалаяра болх дIахо хьо. Вторични бийдал кийчъеши чакхйоахаши йолча организацей материально-технически база дегIайоалае.

Производствех наха гIулакх дечен, доал дечен кхом бара режим чIоагIъе. Промышленносте, гIишлошъеча, транспорте, юрта боахаме, кхыча доакъошка зенаш хулга дIадаккхара де дезараш белгал а де чакх а даха. Экономика дерригача доакъошка ма могга хозрасчет чIоагIъе.

Халкъа боахаме оборотни средстваша го боакхилга 2—3 денна сихагIа хилийта.

Продукцеган балхашкен дIадодар лохде. Промышленностен гIишлошъечен боала пайда 1,3-зза гаргга дуккагIа хилийта, совхозашка — 1,7-зза.

4. Iилма - технически прогресс дIахо сихъелга Iалашде.

Къахьегама хьалай тоаде а цук оасарле лакхъе а, материальни ресурсаш кхое торо луш бола производство сихагIа технически эргайоаха нийсъ, машинаши оборудовании хьаяр леррагIа дIахьо.

Принципиально керда техника, материалаш, прогрессивни технологи хьа а е производствана юкъе а кхахьа. Боккха единични низа оасарлен йола машинаши агрегаташи, лакхэкономични оборудовани, производствана комплексни механизации автоматизации яра йола йистенъха системаш дуккагIа арахецилга Iалашде.

Потребителаша дIадехарашка хьежжа эргайоахаш тоае бух социни хьахулача, продукце, комплектаци еча изделей, материалий, бийдала стандарташи технически условеши.

Iилма тохкамий эффективность айе, Iилманен техниканен карагIдаьнараш производствана юкъекхахьара халаш дикка лоацъе. Iилма учреждене балха координаци елга эргадоахаш тоаде, фундаментальни прикладной тохкамий производствашара бувзам кIоаргбе, Iилма проектни, конструкторски учреждений материально-технически база чIоагIъе.

5. Iалам, юртбоахама дерIевааш, атмосферни фе, Iинарч, хьайбаши лаьтта хьалтIеянна хIамаши лоровелга чIоагIде. Iалама ресурсаех лерттIа пайда эцилгеи юхаметтаоттаелгеи Iалашде.

6. Экономика ерригача звеньяшка доал дар эргадоахаш тоа а де боахам лелабара боарам ай а бе, халкъа боахама бух социаш хьахуляраш дикагIа хилийтара уж тIаерзайта чIоагIде.

Халкъа боахама дерригача доакъой болх дикен лерттIаь вIаштIехьбоакххилга Iалашде. Планировани елга леррагIа тоаде, планаши, экономически рычагаши, стимулаши органически вIаши гIулакх деш хулга Iалашде, доал дара организационни структураши методаши эргайоахаш тоае.

Инициатива, корта болаш гIулакх леладелга, производство дегIайоалаяра резерваши торонаши творчески лохилга ма могга дегIадоаладе. ХIара производствени участие лакха организованности тIадиллар кхоачашдара дисциплинен Iалашъе.

Балхах хьахуларех, цун дикалах, планови заданеши договорах дола декхараши кхоачашдарах, хозрасчета принципаш лелаярах, производства рентабельность Iалашъярах, предприятей оборотни средстваш сихагIа го бахарах бола боахамий кулгалхой бехктокхам лакхбе. Ведомственности местничествои гучаоявлийтарца, планаш лохъярца хьадда къовсам лоаттабе, планови заданешта ца йоагIа корректировкаш ма яйта. Доал дечара, планаш уттаечара, балхахой къахьегамца сакхетаме, творчески гIулакх долаш, производственни общественни доикха хьинар долаш хьалкхебечара къахьегача коллективай лоархIами инициативен айе.

7. Арахьарча экономически бувзамий эффективность айе.

Мехкашцара — СЭВ членашцара социалистически экономически интеграци кIоаргъелга Iалашде. ДегIаухача мехкашца вIаши цхьана гIулакхаш леладелген капиталистически мехкашца вIаши пайда йола торговли лелаелген шерде.

III. Iилма дегIадоаладари технически прогресс сихъяри

ЦхьайтталагIча питилетке Iилмен техникен дегIадоаладелга кхы а чIоагIагIа гIулакх деш хила деза советски общества прогресс дIахо яра лоархIаме проблемаш къоастадара, экономики интенсивно дегIаяра наькъа тIа аникхар сихдара.

Цунга хьежжа:

лоархIаже Iилма-технически проблемаш къоастаяра целевой комплексни программаш оттаелга а чакхйоаххилга а Iалашде, керда техника хьакхолларех кхаерзарен халаш холуш лоацъе;

Iилманен производстванен юкъера бувзамаш чIоагIагIа хилийта. Отраслевой Iилман учреждениш деча тохкамий боарамах, кхоачашъяь яьнача Iилма разработкаех хьахиларех производстве сихагIа пайда эцарах бола министерствайн ведомствайн бехктокхам айбе. Кийчъеш а арахецаш а йолча хIамай технически боарама мах бара система тоае, производствера ший ханнахьа дIаякха ьзаенна продукци;

Iилма-тохкамаш проектно-конструкторски организацей опытно-производствени база чIоагIъе. Iилма тохкамаш дара приборош, оборудовани, автоматизаце средстваш, реактиваши препараташи дикка дуккагIа арахеца;

Iилма-технически революце дIадехарашка хьежжа сихха хувца тохкамийн разработкайн лостам, организационни структура;

халкъбоахама декхараш кхоачашдара лакхерча дешара заведеней Iилма потенциалах пайда эцара эффективность лакхъе, Iилмаи, Iилма-педагогически кадраш кийчъелга, цар квалификаци аттестаци ойелга эргадоахаш тоаде;

изобретателийн рационализаторийн дукхача наькха Iилма-технически творчество дIахо дегIайоалаяра ма могга гIо де. Iилма-технически прогресс сихъечара Iилма-технически обществай лоархIам чIоагIбе.

Iилманен техникан карагIдаьнарех пайда эцара ларда тIа:

производство дегIа а йоалае автоматически манипуляторш (промышленни роботаш), микропроцессори мини-ЭВМ-и пайда а эцаш автоматически лостам тела встроенни системаш шерра юкъейоалаелга Iалашде. автоматизировании цехаши заводаши хьае. Электронно-вычислительни техника юкъе а йоалаеш проектно-конструкторски Iилма-тохкамийн балхашта автоматизаци елга шерде;

цу цхьан ханна цар габариташ, дIадода металл, энерги кIезиг а еш юккерча пайданерча эффекта единицага дIададар лох а деш оптимальни доазонашца машинайн оборудованеи единичаи низалаш лакхъе;

технологически процессаш, арахецача хIамай тайпаш, деш дола балхаш хувцаделча уж дара эргайоахаш йола дукха функциональни машинаши оборудованеши хьакхолла;

керда машинаш, оборудовани, аппаратура, приборош хьакхоллаш унифицированни узлаех агрегатех пайда а эцаш модульни принцип шерра юкъейоалае;

доагори энерги дика кIезигагIа дIайохийтилга Iалашдеш транспортни средствай принципиально керда тайпаш, хIаьта кхитта транспортни энергонизий установкаш хьакхолла;

металлий, сплавай, аьшнаконструкцей, турбай чIоагIал, мукхьлара духьалъоттар, йоахали шелали яр лакхдара лакхаэффективни методаш хьа а кхолла юкъе а кхахьа;

металлически порошокий, порошокий-сплавий, хало лалача соединеней ларда тIа керда конструкционни материалаш, покрытеши изделеши дуккагIа хьае;

геттара цIена, полупроводникови, тIехпроводници, керда полимерни композиционни материалаш, хилийта лаьрхIача хьисаний комплекс йола царех хьаль изделеш, цIерах ца кхерен химически чIоагIен йола органически а аьшна йоаца а материалаш хьаелга дегIадоаладе;

кIезига операцеш эша отходаш кIезига, отходаш вIаьлла а ца хула технологически процессаш шерагIа юкъейоалае, чIоагIачен доазал долчен доагорех комплексно пайда эцарен чакхдахарен, хIаьта кхитта синтетически доагораш хьадара эффективни методаш хьа а кхолла юкъе а кхувла;

металлашта, материалашта, изделешта цар дикал холуш тоаяр духьа обработка яра электрохимически, лазерни, радиационни, кхыча лакхаэффективни методах пайда эца;

технологически процессех доалла дакъа хилара тарра продукце дикала тIаьхьонам лоаттабара а тохкам бара а автоматизировании методаш юкъейоалаелга сихде;

рудах йоахка пайдане хIамаш комплексни кхы а дукхагIен хьаккхара, кхе а чоалхане а йола оахкалаш йоахка моттигаш хьесллара лаьрхIа технически средстваши технологеши хьакхоллилгеи юкъейоалаелгеи Iалашде;

эха керда ювлаш энерге источниках (гидравлически, маьлха, мехка, геотермальни) халкъа боахаме пайда эцара масштабаш йоккхагIа а е.

Общественни Iилмай дакъе низаш тIадахийта укх лохехьарча лостамашта:

КПСС революционно-хIама эргадоахача балха, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойн болами опыт хьагулъяр, теоретически практически декхараш къестадеча материалистически диалектиках пайда эцара ларда тIа, диалектически исторически материализма, политически экономе проблемаш кийчъяр;

дегIаекача социализма, коммунизма материально-технически база хьакхоллара а производствении отношенеш эргайоахаш тоаяра а теоретически дешашта, Iилма-технически прогресса, халкъа боахама доал делга эргадоахаш тоадара, аграрни политика, демографе, къахьегама ресурсаех пайда эцара проблемашта тохкамаш делга шердар;

дегIаекача социализма социальни структурах политически системаи, коммунистически кхетам балара, сагмассе а оагIорахьарен гармоничнон дегIаяра, социалистически вахара хьисап дIахо эргадоахаш тоадара проблемаш тахкар;

дунен социалистически система дегIаяра закономерносташ, социалистически экономически интеграцех арахьарча экономически бувзамийн проблемаш тахкар;

капиталистически дегIаухачен мехкий экономикаи политикаи дешаш довзар; антикоммунизмана, общественни дегIадахнарах йолча буржуазни ревизионистски концепцешта критика яр, марксизмана-ленинизмана фальсификаци ераш гучабахар.

Естественни технически Iилмай дакъе укх лохера лоархIамегIара проблемаш къоастаяра низаш тIадахийта:

математически теори дегIаяр, прикладной гIулакх лаьрхIа цун эффективность айяра пайда оцар;

матери сенах лат дIахо довзара духьа элементарни частицайн атомни ядрони физика дегIадоаладар;

ядерни яр дегIайоалаяри термоядерни энергетика ларлаш хьакхоллари, энерги цхьан тайпагара кхыча тайпага яккхара а дIаихийтара а методаш эргайоахаш тоаяр;

хилийта лаьрхIа хьисап дола керда хIамаши материалаши хьаю химико-технологически процессаш, энергетически къахьегамен ресурсаш кхоеш, цхьан гонча социча технологически циклех пайда эцаш йолча бийдалахи побочни продуктехи комплексно пайда эцача технологей лардаш хьакхоллар;

машинай, оборудоване, машиностроене кхыча изделей дикал тешаме хилар, кхом беш хилари оасарлен айяр, царга дIайолха материалаши энергии кIезигъяр;

вычислительни техника, цун элементни базеи математически Iалашои, информаци дIателен цунна обработка еш йолен средстваши системаши эргайоахаш тоаяр, доал дара автоматизировании системай эффективность айяр, коллективно пайда эцача ЭВМ-и вычислительни центрийн сеть дегIайоалаяр;

вахара физиологически, биохимически, генетически, иммунологически процессий механизм йовзар, дуккагIа дIадаьржача лазарашта профилактика, диагностика яра, дарба дара методаш эргайоахаш тоаяр, кердача молхай средстваш, препараташ, медицински оборудовани хьаяр;

дIайийнача хIамай дикагIа хьувкъа сорташ, хьайбай фу, пайданерча микроорганизмай культураш хьалкхеяр, физиологически хьинар дола керда хIамаш, цу дакъе пестициташ а йолаш хьакхоллар;

медицине, юрта боахаме, промышленносте пайда эцаш йола продукци хьаяра биотехнически процессаш кийчъе;

Iилма, техника, халкъа боахама хьаштий духьа космически аре дIахо Iомае а карaерзае а;

Iалам лорадара дакъе чакхдоахача гIулакхий эффективность лакхъе, биосфера ресурсех, дунен океанаш фордий шельфех дикагIча тайпара пайда эца, хоттамен Iалама кхыча яленейн прогнозаш яра методаш эргайоахаш тоае.

IV. Промышленность дегIайоалаяр

Промышленноста лоархIамегIа дола декхар да производства средстваша халкъа боахама эшараш тIа-тIа дизагIа Iалашдар, хIаьта баха нах — халкъа эшача товарашца Iалашбар, продукце дикагIа хилийтар, Iилма-технически прогресса карагIдаьнарех ма могга пайда эцара ларда тIа производствана интенсификаци яр.

Бахача наха эша товараш дуккагIа арахецари уж дикагIа хилийтари промышленноста дерригача доакъой, ерригача предприятейн организацейн эггара керттегIара декхар да, ерригача партийни, советски, боахама органаша Iалашмате чIоагIа йоакхо е езаш хIама да.

Уж декхараш кхоачашдара:

пхе шера промышленни продукци 26—28 процент алсамъякха, цу дакъе производства средстваш 26—28 проценти бахача наха эша хIамаш 27—29 проценти дуккагIа арахеца;

промышленносте къахьегама оасарле 23—25 процент лакхъе, цун чотагIа тIа мел кхетача продукцех 90 процентал совгIа тIаккхетийта;

промышленни производства структура эргайоахаш тоае, хIамаш хьайоахен чакхйоахен доакъош цхьан боарамагIа дегIаккхувлилга Iалашде, халкъа боахама технически прогресс ярца белгалйоала продукци арахецилга сихде;

къахьегама оасарле лакхъелга, дIаухa материалаши электроэнергии кIезигъелга, арахеца продукци дикагIа хулийтилга, арахьарча рынке конкуренци лоаттае могаргдола керда, лакха эффективность йола техника хьаяра, маркерзаяра, юкъеяхьяра болх дикка алсамбаккха;

шер а еш дахи эргаяха конструкционни материалий номенклатурен ассортименти, цар техническо - экономически характеристикаш тоае. Iаьржачен сийрда бесаш долчен металлашта метел дIаухийта прогрессивни материалаш дуккагIа арахеца;

доагора - энергетически ресурсех пайда эцилга тоаде, котельнешкен пийшкашкен доагора дIаухийта мехкдаьттен мехкдаьтта продукташи кIезигъе, атомни энергетика сихагIа дегIаккхувла;

материальни ресурсашта ядок белга Iалашде. Арахецача продукце единицага дIадодачун прогрессивни нормаш юкъекхувла. Бийдал, ресурсаш комплексно чакхйоахача технологех, хIаман кхомбеш йолча техниках, кIезига хIама йоаеши вIалла хIама ца йоаеши йолча технологех шерра пайда эца, бийдален материалийн моттигера тайпаш ма могга юкъекхахьа, цхьа чакхъяьхачул тIехьагIа юхейисача ресурсех пайда эца. Технически гIулакхашта дIаухийта кхачан бийдали кхыйола юртбоахама продукции ма могга кIезигъе;

промышленни продукце рентабельность лакхъе, дуккагIа дIадодар кIезигде;

промышленни производство вIаштIехьъяккхара формаш эргайоахаш тоае, промышленноста доакъошкен къаьст-къаьстача предприятешкен юкъера производствени бувзамаш тоаде. Производствана специализаци, кооперировани, концентраци яра боарам лакхбе;

болх беш йола предприятеш технически эргаяьха тоадарен реконструкци ярен масштабаш дикка шеръе, кердача, лакха эффективность йолча техникаца уж кийчъе, прогрессивни технологи, къахьегами производствои Iилман ларда тIа вIаштIехьйоаккхилга юкъекхувла;

производствени низалехи керттерча фондехи пайда эцилга тоаде, машинашен оборудованен беча балха сменноста коэффициент лакхъе. Къаьст-къаьстача доакъойн производствайн базхалонашка хьежжа ремонт ца еш болх бу ха йаьхъелга Iалашдергдола машинашта оборудованена ремонт яра прогрессивни системаш хьакхолла а юкъекхувла.

Промышленноста доакъош дегIадоаладара укх тайпара керттера лостамаш белгалде.

Электроэнергетике 1985 шера электроэнерги йоаккхилга 1550—1600 млрд. квт. сахьатага дIаккхоечаде, цу дакъе атомни электростанцешка 220—225 млрд. квт. сахьатага, хIаьта гидроэлектростанцешка йоаккхар 230—235 млрд. квт. сахьатага дIаккхоечае. СССР европейски дакъе тIа IотIаккхета электроэнерги керттерча дакъе атомни гидроэлектростанцейн чотагIа тIаккхетилга Iалашде.

Атомни электростанцешка 24—25 млн. киловатт керда низалаш болх бе йолъялийта. Сихача нейтронаш тIара реакторш карагдаяран энерги яккхара ядерни доагорах пайда эцаран тIадерзадаь балхаш дIахо де.

Гидроресурсех комплексно пайда эцар, хIаьта кхитта СССР европейски дакъа тIара гидроаккумулирующи электростанцеш а теркал еш СибарегIен, ГаьнарЧа Малхбоален, Юкъерча Азе хиш тIа йоккхий гидроэлектростанцеш хьалъе.

Экибастузски Канско-Ачински бассейний кIорах, хIаьта кхитта Малхбузен СибарегIен Iаламен мехкдаьттаца хьайоагIачен газах пайда а эцаш йовхала электростанцеш хьалъелга сихде. Экибастуз—Центр яхача 1500 кв. напряжени йола массазарча тока электропередача лине хьалхара аргIа а Экибастуз—Урал яхача лине 1150 кв напряжени йола переменни тока электропередача лини а хьалъякхха;

Мехка цаI йола энергетически система дегIайоалаяра, халкъа боахам электроэнергеца тешамегIа Iалашбера тIадерзадаь балхаш дIахо де.

Йовхала электроцентралаш йоккхий районий котельнеши хьалъяра, доагор кIезигагIа дIадахийтара, электрически йовхален энергега дIадодар чухьнахьа декхара чотагIа потребителаш централизованни хьисапе йовхалах Iалашбелга дIахо а дегIаккхувлилга Iалашде.

Къахьегама оасарле 18—20 процент лакхъе.

Мехкдаьтта промышленносте 1985 шера 620—645 млн. тонн (газови конденсат а йолаш) мехкдаьтта доаккхилга Iалашде.

Малхбузен СибарегIен районашка, Казахски ССР-е, мехка европейски дакъа тIа мехкдаьтта доаккха промышленность сихагIа дегIаккхувла, гIишлошъяра индустриальни методаш шерра юкъекхувлара а заводашка хьалъча йизза кийча йолча блочно-комплектни оборудованех пайда эцара а ларда тIа мехкдаьтта доаллача кердача моттигашта промышленни разработка елга сихде.

Мехкдаьтта тIоавашта IотIъаж бара керда методаш юкъекхувлилга шерде а цун чотагIа мехкдаьтта дуккагIа хьадаккха а. Скважинашта газлифтни хьисапе эксплуатаци яра прогрессивни способ а лакха оасарле йола Iочуухийта электронасосаш а юкъекхувла.

1985 шера комплексно-автоматизировании промыслашка доаккха мехкдаьтта 85—90 процентага дIаккхоечаде. Цхьан скважинана гIулакх деча дIадохийтар 15—16 процент кIезигде.

Сиха технически эргадахарен уж вIаштIехьдахар тоадарен чотагIа буруз тохара балхий технико-экономически хьокхамаш тоаде.

Мехкдаьтта чакхдоахача промышленносте мехкдаьттах пайда эцара эффективность лакхъе, из цIенагIа чакхдаккха, мехкдаьттен мехкдаьтта продукташи йоалга кIезигде.

Хоза хьаж йола углеводородаш, хоача парафинаш, этилен, мехкдаьтта электродни кокс дуккха арахецилга карадерзаде. Доагорех машина даьтташтен етташ йола лакха эффективни хIамаш дуккагIа арахеца.

Арахеца мехкдаьтта продукташ дикагIа хилийта. Хьадеча машина даьтташта, ворда даьтташта, моторни, котельнейи пийшкийн доагора сорташта дIахо а унификаци е. Керттерча дакъе къахьегама оасарле лакхъяра чотагIа планагIа гIаяхета безаш бола производства боарам тIаккхетилга Iалашде.

Газови промышленносте керттера декхар лоархIаяда Iалама газ яккхара программа сихха кхоачашъярах. 1985 шера 600—640 млрд. куб. метрга кхоачаш газ яккха. Из дакъа дIахо а сихагIа дегIаккхувлара эша хьалаш Iалашде.

Газови промыслашка газ кийчъяра лакха оасарле йола автоматизировании блочни установкаш юкъекхувла.

Мехкдаьттен Iалама газаи комплексни чакхъякхара низалаш дуккагIа хилийта, царех этан, сангал, царех йоахка кхыйола компоненташ а йоахаш. ТIехь-тIехьагIа дуккагIа яккха газови конденсат, кхы а бизагIа цунах пайда эцилга Iалашде. Астраханси газоконденсат йоаллача моттига ларда тIа гази конденсати яккхаран чакхъякхаран йола, хIаьта кхитта сангал хьабара йола а промышленни комплекс вIашагIйолла йолае.

ТIехлакхача боараме автоматизаци яь а эксплуатацион тешаме йола а ния бола магистральни газопроводаш хьалъелга чакхдаха.

Мохк газаца Iалашбара цаI йолча система эффективности тешшаме болх белгеи лакхде. Доагор доагадеча керттерча районашка лаьттана кIал газ делаш моттигаш дIахо а хьае.

Къахьегама оасарле 33—35 процент лакхъе.

КIор боаккхача промышленносте 1985 шера 770—800 млн. тонн кIор боаккхилга Iалашде.

Прогрессивни технологин йожха единичаи низа бола горнотранспортни оборудовании шерра юкъейоалаекра ларда тIа эггара эффективнегIа йолча гуччахьарча способагIа кIор боаккхилга тIехь-тIехьагIа сихдеш дегIадоаладе. Кузбассе низалаш хьаелга, Канско-Ачински Экибастузски доагора-энергетически комплексай объекташ хьалъелга, цу районашка дуккагIа кIор боаккхилга сихде.

Лаьттана кIалхара кIор баккхар дIахо дегIадоаладелга, къаьстта коксованенен бытовой гIулакхаштен эшар, гидравлически способагIа боаккхилга, хIаьта кхитта трубопроводашка гIолла кIора транспортировка елга чакхдаха.

Халкъа боахама доаттабеча кIора дикал лакхъе. Шахташ хьалъеча организацей низалаш совъякха.

Чоалханеча горно-геологически хьалашка кIор хьалбаккхаран кийчо яра балхаш даран йолча оборудоване лакха оасарле йола комплексаш серийни арахеца кийчъе-

(ДIадолаер 3-гIча агIо тIа).

1981—1985 ШЕРАШКА А 1990 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА А СССР ЭКОНОМИЧЕСКИИ СОЦИАЛЬНИИ ДЕГIАЙОАЛАЯРА КЕРТТЕРА ЛОСТАМАШ

(ДIадоладар. Долалур 1, 2-ча агIонаш тIе).

ген караерзаелгеи сихде. Очистной забойшка хадданза дах хуьлуш йоацача шахташкара кIор баккхара йола автоматизировании средстваш хьаелгеи юкъейоалаелгеи шерде.

КIор боаккха машинаш ю производствении низалаш дукхагIа хилийта, лакха овсарле йола теппаме болх бу горно-шахтни оборудовани, царна йола запасной оатхалаш халкъа боахама бизза кхоачам балла хургIйолаш.

Къахьегама хьалашк кхерамален техникей тоае.

КIор баккхарен чакхбаккхарен боарам лакхбелга Iалашде керттерча даькъе къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа.

Iаьржача металлурге дIахо дегIанхара керттера лостам хинна дIаотта деза металлопродукце эффективни тайпаш овлангара денз тоаделгеи дукхагIа арахецилгеи.

1985 шера 117 — 120 млн. тонн Iаьржача металлий кийча прокат арахеца.

Iаьржача металлурге предприятеш шерра техническии кхы тIа кийчъелга чакхдаккха.

Металл шийла долаш йиткъаль лист, чIоагIъеш термически обработка яьй лоьколегированни болатех йолеи прокат, па талхийта хIама тIахьекха листи кIали (цу даькъе дитткъегIдар а долаш), шийла долаш диткъалаь лента, динамни болат, фасонни а тIехийсе а профиль йола прокат, хIаьта ишта болати сома лист арахецилга 1,5—2,5-зза лакхде.

Болата турбай экономически лаьрхIа долеи тайпаш — кердача тайпара хир даькка вIашагIхотташи мукх па яийта хIама тIахьекха йолеи мехкдаьтта сортимента наревной яраш, йоккха даалени йолча яьшта лаьрхIа тIехчIоагIа яраш, подшипниковни яраш, атомни энергетикана лаьрхIа турбаш арахецилга сихха дегIадоаладе. Газопроводашта лаьрхIа дукхи чхьораш дола турбаш арахецилга карадерзаде.

Сихха тишлургIйоацаш, дукха ахаргIолаш, мукхъяра дуьвала отташ йола изделеш хьаяра, хIаьта ишта машиний механизмай трудоемкость а металлоемкость а лохъяра металлически порошок 3-зза соагIа дукхагIа арахеца. Прецизионни сплаваши проката промышленни арахецилга дегIадоаладе.

Iаьржача металлурге бийдала база сихха дегIайоалаелга Iалашде.

Рудех компоненташ хьайоахилга лакхде, концентратаща аьшк, марганец, хром дукхагIа хилийта. Окисленни яь аьшк доаллача кварциташта обогощени окомковании яра технологи промышленни масштабе караерзае.

Болат дIахо дукхагIа арахецилга кхоачашде кислородно-конверторни электросталеплавильнии методаш дегIайоалаяра наькъаца. Электросталь арахецар 1,8-зза лакхделга Iалашде. Болат лаьрхIа лоаладарен пийшкашка йоаваш обработка ярех методегIа болат хьаделга шерае.

Лоаладаьча болатех хадданза заготовкаш ела машинашта болат чудоттилга 35—37 млн. тоннага кхоачаде.

Тишача Iаьржача металлех кхы а биззагIа пайда эцилгеи уж дикагIа кийчделгеи Iалашде. Металл доалла отходаш производствана шерагIа юкъеоза. Тиша Iаьржа металлаш дукха хьаIовчек металлопродукци дукхагIа дIаухийтачеи моттигашка боккха низ боаце металлургически заводаш хьалъе.

ШоалагIа пайда эцача энергоресурсашта кхы а йиззагIа утилизаци е.

Къахьегама овсарле 12—14 процент лакхъе.

Сийрда бесаш долча мет"аллурге болх беча предприятей бийдала база чIоагIъелга, хIаьта ишта из дIахо сихагIа дегIайоалаелга Iалашде. Рудаши концентраташи лхарен чакхълхарен технологи эргайоахаш тоае, минеральни бийдалах пайде эцара комплексность лакхъе, автогенни, гидрометаллургически, кхыйола эффективни технологически процессаши боккха единични низ бола агрегаташи балха юкъейоалаелга сихде. Арахецача продукце дикали ассортименти тоае.

Алюмини 15—20 процент, цIаста — 20—25 процент дукхагIа, никели, кобальтя 1,3-зза хIеэигагIа доацаш арахеца. Цинк, саннец, титан, магни, дукха мах бола металлаш, хIаьта ишта вольфрамовни молибденовни концентраташ, ниоби, кхыйола легирующи элементаш арахецилга совдаккха.

СихагIа дегIадоаладе ахпроводниковн, къаьстта цIенеи специальнии материалаш, прецизионни сплаваши йоккхагIа параметраш йола кхыйола материалаши, прокатa экономични тайпаш, биметаллаш, диткъа алюминиевни цIастеи электролитически фольга, порошокаш; чIоагIача сплаваши минералокерамикан тIехийса кхы хьекха наш йоаца пластинаш хьаелга.

Кердача дукха оахалаш йоахкача моттигашка горнообогатительни комплексай объекташ хьалъелга сихде.

Сийрда бесаш дола тиша металлаши отходаши дикка дукхагIа гулъе, кийчъе, чакхъяха. Энергоресурсех шоалагIа пайда эцилга тоаде.

Продукца дукхагIа арахецилга керттерча даькъе къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа Iалашде.

Химически мехкдаьттахимически промышленносте продукци хьаяра боарам 30—33 процент лакхбе. Минеральни удобренеш арахецилга 1985 шера условни единицашца лаьрхIача 150—155 млн. тоннага (100 процент питательни веществаш йоахкарашца кийсйича 36—37 млн. тонн), синтетически кIуенаши пластмассаши 6—6,25 млн. тоннага, химически хьоасийн таьши 1,6 млн. тоннага кхоачаде.

Минеральни удобренеши химически доакъарех етта хIамаши арахецача кизалех кхы а биззагIа пайда эцара йола бийдала база тIехь-тIехьагIа сихагIа дегIайоалае.

Минеральни удобренеши баьцоагIаш лоралра йола химически средстваши арахецар боагI-боагIача боараме дегIадоаладелга Iалашде. Концентрированнии чоалханеи удобренеш арахецилга шерде. 1985 шера дена юрта боахама калийни удобренеш алхха гранулированнии йоккха кристаллаш йолчеи тайпара лоаттаелга чакхдаха.

Натуральни каучука метта лелаю синтетически каучук дукхагIа арахеца. Шинеш дукха лелалга лакхде. Низ болча самосвалаштеи скреперашти эша шинаш арахецилга шерде.

Оттаь технически характеристикаш йола тIехдика полимераш, царца армированни наполненни пластмассаш а йолаш, хIаьта ишта пластмассах яь турбаш арахецилга дегIадоаладе.

КIезига тоннаж йола химически продукци арахецилга совдаккха. Дезинфекце средстваща, полимерни материалашта йолча химически добавкаща, текстильно-вспомогательни веществаща, консерванташа, катализаторашца, синтетически красителаща, лакеи басарийи материалашца, мIад йоахача средстваща, къаьстта цIенача химически материалащеи реактивашцеи, хIаьта ишта лаьрхIача къаьстта чIоагIа йиткъача полимерни пленкашца халкъа боахама эшараш кхы а диззагIа кхоачашде.

Бытовой химе изделеш арахецара боарам лакбе, цар ассортименти дикали тоае.

Къахьегама овсарле 28—30 процент лакхъе.

Мехка территори геологически Iомаяра балхаш сихха дегIадоаладелга, минерально - бийдала ресурсай тохкамаш дэь гучаяьха вапасаш дукхагIа хулийтилга, эггара хьалха доагора - энергетически яраш а йолаш, Iалашде. Малхбузени Малхбоалени СибарегIа, СССР Европейски даькъа тIа, Юкъерча Азеи Казахски ССР-еи, хIаьта ишта форлий континентальни шельфе мехкдаьттеи гази йоалла моттигаш гучаяхара йола мероприятеш кхоачашъе. Болх беш йолча горнодобывающи предприятей, къаьстта территориально - производственни комплексаш вIашагIйохкаш латтача районашка бийдала базаш шеръе. Iаьржачеи сийрда бесаш долчеи металлий дукха а етта цIенлушеи а дола рудаш, бокситаш, фосфориташ, кIор, йоагаш йола сланцаш, атомни энергетикана эша, гIишлон материалаши минеральни удобренеш хьаяра эша бийдал йоалла моттигаш лохилга а цига тохкамаш делга а, хIаьта ишта лаьттана кIалхара хиш лохалгеи тохкамаш делгеи чIоагIде.

Лаьттан ченашта геофизически геохимически тохкамаш дара прогрессивни тайпаш кхы а сихагIа дегIадоаладе, лаьттан Iалама ресурсаш Iомаяра йолча аэровысотни космически средствай торонех геологе шерагIа пайда эпа, пайдане оахкалаш йоахкеча моттигашка сихха геолого-экономически мах бара методаш кийч а е балха юкъе а кхуяла. Геологоразведочни организацеш дIахо технически кхы тIа кийчъелга, лакха эффективни оборудовани, аппаратура, транспортни средстваш цига оттаелга Iалашде.

Машиностроения металлообработкеи тIа-тIа сихагIа дегIайоалаелга оттаде. Машиностроенеи металлообработкеи продукци 1,4-ззачул кIезигагIа йоацаш арахецилга лакхде.

Халкъа боахама деррига доаькъошка лакха овсарле йолеи энерги а материалаш а кхоярен технологех шеррача боарамех пайда эца торо хулийташ йола кердача конструкцей машинаш, оборудовани, автоматизаце средстваши приборашш доацача хаза серийни арахецар карадерзаделга, хIаьта ишта мехка тайп-тайпарча районашка специфически хьалашка хьежжа эксплуатаци яра техника хьаелга Iалашде.

Машиностроене продукце, автоматизаце средствайи приборийи технически боарами дикали лакхъе, дикка айе арахецача техника экономичности овсарлеи, из тешаменеи дукхача хенеи болх беш яхилга. Цу гIулакха машинаштеи оборудованенеи управлени яра йола автоматизаце средстваш, тиристорни преобразователаши микропроцессораши йоахка комплектни электроприводаш, гидро а пневмо а оборудованеш арахецар сихха дегIадоаладелга Iалашде.

Арахецача машиностроительни продукце дикалаш технически боарами, тIахьожам лоаттабара системех пайда боалилга лакхдара йола мероприятеш кийч а чакх а яха.

ЛоархIам болаш дукхагIа арахеца лакха говзад йоацаши монотонни долча балхашка, сага хален зенеи долча хьалашка кулг-кара къахьегилга дIадаккха торо хулийташ йолча машиний оборудованейи системаш, къаьстта программни управлени йола автоматически манипулятораш.

Машинашъеча производства эффективность лакхъе цуи технологи эргаькха тоарен дикагIа вIашшIехьакхарен чотагIа, деталашта, узлашта, технологически процессашта отраслешта чурен отраслешта юкъерен кIоргга унификаци елга Iалашде.

Машинашъеча производствана специализаци яр дIахо кIоаргделгеи шерделгеи, отраслешта а отраслешта юкъерча гIулакхашта а эша заготовкаш, деталаш, узлаш, агрегаташ хьаеш йола специализированни предприятеши йоккхий цехаши, керда яраш хьалъелгеи болх беш яраш дегIайоалаелгеи дIахо дахьа.

Универсальни станокаши машинаши арахецилга кIезигдарен лакха овсарле йола специальни агрегатни станокаш, прогрессивни кузнечно-прессовни оборудовани, автоматически линеши комплексаши дукхагIа арахецара чотагIа машиностроенера металлообрабатывающи оборудоване парка структура тоае.

Машинашъю предприятеш эггара хьалхарча эргIаши керда металлообрабатывающи оборудовании а отталь кийчъелга Iалашде.

Машиний оборудованеи удельни металлоемкость лохъяра, отходаши металлопродукци йоаелгеи лоархIам болаши кIезигдара йолча мероприятей система кийч а е кхоачаш а е:

машиний оборудованеи конструкцеш эргалькха тоаяра, тIехдаьнна чIоагIа металл, фасонни профилаш, кийсал лакха йола прокат, конструкционни пластмассаш, температури чIоагIал лакха йола изоляционни материалаш шерра юкъеекхахьара чотагIа;

металл тедара ларда тIа хьахинна технологически процессаш деталий формаш хьахилара экономични методашца хувцаре чотагIа;

литейни производстве электропешкаши кузнечни производстве — окислени йоацаш металл дIоахдара методи шерра юкъейоалаяра чотагIа.

Машинашъеча предприятешка кийч а яь балха юкъекхахьа эггара кIезигагIа отходаш йолаш, цу металлопрокатах пайда эца торо хулийташ йола деталашта прокатие яра станаш.

Эшшача сортаментагIа йолча прокатаца машиностроени кхы а йиззагIа Iалашъяр дукхьа йоккхийча машинашъечи предприятешка кIезига тоннаж йола лаьрхIача экономични проката профилаш арахецара йола низалаш хьае.

Потребителашка дIадийхача заводе дика кийчъяь комплектни оборудовани лоаттаелга, машинашъеча предприятешеи объединенешеи пуско - наладочни балхаш делгеи заказчикага из оборудовани дIадулгеи Iалашде.

Машиностроенеи металлообработкеи отраслешка къахьегама овсарле 31—35 процент лакхъе.

Энергетически машиностроене атомни, гидро а тепловой а электростанцешта оборудовани хьяр дикка совдовинхилга Iалашде, цу даькъе 1—1,5 млн. квт низ бола атомни реактораши лохагIча сортех болча кIорацa болх беш йолча тепловой электростанцешта 500—800 эзар квт. низ бола энергоблокаши йолаш. Йоккхий городаш йIовхалца Iалашъяра эггара хьалхара атомни реактораш хьаелгеи лоаттаелгеи чакхдаккха. 800—1600 эзар квт. низ бола реакторни латта сихача нейтронашца болх беча энергоблокий 500 эзар квт. низ болча лакха маневренни энергоблокий оборудоване керда конструкцеш кийчъе. ЧIоагIача доагора чурча циклагIа газификаци яь 250 эзар квт. низал йола опытно - промышленни парогазови установка хьае.

ШоалагIа пайда эцаш йолча энергоресурсех металлурген промышленноста яхьича доаньошкеи пайда эца торо хулийта оборудовани дукхагIа арахеца. 100 атмосфер давленегIа магистральни газопроводашка газ чухийта агрегаташ серийно хьаелга вIашшIехьдаккха.

Кха-йоккхачеи транспортни машиностроене комплектни металлургически оборудовани дикка дукхагIа арахеца, хадданза лоаладаь металл чудотташ заготовкаш, машинашче лелача лоамаи оборудованеи йоккха овсарле йолаш хадданза болх беш йолча горно-транспортни машиний керда тайпаш цуна а долаш. Чоалханеча горно-геологически хьалашка горняки къахьегама комплексий механизаци яра йолча машиний системаш хьаяра балхаш чакхдаха.

Технико - экономически хьокхамаш лакха дола дизельни двигателаш дукхагIа арахеца, боккха низ болча каькъаш дехкача машинашта двигателаш хьае.

Низ кхы а боккхагIа бола магистральни маневровни тепловозаш хьаделга вIашшIехьдаккха, мукхь нхухьа специализированни вагонаш, машинаькъа цистернаш, электропоездашта йола вагонаш, хIаьта ишта машинаькъашка болх бу машинаш дукхагIа арахеца.

Подъемно - транспортни, мовхьаш тIадотташи Iодоахаши, складешка деча балхашта механизация автоматизации яра средстваш кийчъю низалаш дегIайоалаелга сихде.

Электротехнически промышленносте дикка дукхагIа арахеца 1—1,5 млн. квт. низ бола турбогенераторaш, переменни тока 1150 кв., постоянни тока 1500 кв. напряжени йола электрооборудоване комплексаш, низ бола магистральни электровозаш, 200 тоннага кхоачаш емкость йола болат лоаладу электропешкаш, прокатни станаштеи мехкдаьттеи гази чуеттача станцештеи комплектни электроприводаш, лакха моментни электродвигателаш, низ бола ахпроводниковни преобразовательни техника, автоматизированни сварочни линеш, металл тедача инструмента из тишлургIйоацаш хIама тIахьанхара йола установкаш.

Къаьстта тервам тIабахийта пайдане болх бара коэффициент кхы а лакхагIа йола сийрда бесаш долча а кхыдолча а металлий удельни расход кIезигагIа йола электротехнически оборудовани кийчъяраш из арахецилга карадерзадаран. Сердал дукхагIа луш дукхагIа яхаши йола сердала керда экономични источникаш арахецилга Iалашде.

Низ болча экскаваторашта, роторни комплексашта, буровой установкашта комплектни электрооборудовани кийчъелга вIашшIехьдаккха.

ДукхагIа хьаде йIовхала чIоагIа дола эмаль-проводаши микропроводаши, зIамига габариташ йола энергоемки аккумуляторни батареяш, йиткъига фольгированни диэлектрикаш, хIаьта ишта караерзае питане миниатюрни источникий, электродвигателий, бувзама волоконно-оптически кабелий кердача тайпай сери.

Материалашта лазерни обработка яра йола установкаш серийни арахецилга вIашшIехьдаккха.

Химически мехкдаьттан машиностроене лакха балха овсарле йола оборудовани хьаелгеи арахецилгеи Iалашде, цу даькъе химически, мехкдаьтта, газови, мехкдаьттеи гази чакхйоахача, мехкдаьтта химически, микробиологически, целлюлозно - каьхата промышленностеи геолого - разведочни белхашкеи йолча принципиально кердача технологически процессашта яр а йолаш.

Дикка дукхагIа арахеца минеральни удобренеш, баьцоагIаш лоралра средстваш, химически хьоасийн пластически массаши арахецара йола оборудовании боккхагIа низ бола агрегаташи белково - витаминни концентраташ, доакъара дрожжеши фурфуролеи аминокислоташ — лизина хьаеш йола технологически линеш. В2 яха доакъара витамини ксилити кийчъеш йола комплектни технологически линеш хьа а е арахецилга кара а дерзаде.

Мехкдаьттан газовни промыслаш дикагIа вIашшIехьъяхара универсальни монтажностан кустовой бурение комплектни буровой установкаш, скважинашта механизированни эксплуатаци ремонти еш йола оборудовани, автоматизированни блочно - комплектни оборудовани хьаелга Iалашде.

Доккхий мовхьаш кхухьача автосамосвалашта йоккха габариташ йола шинаш, формови а форма йоацаш а йолча резинотехнически изделей, полимерни пленкай, дренажни турбай керда тайпаш кийчдара лакха балха овсарле йола техника арахецилга вIашшIехьдаккха.

Лакха эффективни йола газ цIенъю, дом хьалуцаш йола оборудовани, промышленни бIеха хиш цIендеш йола оборудовани дIахо йодача хана дукхагIа хьаелга Iалашде.

Станкостроительни инструментальни промышленносте дикка лакхбе технически боарам, хьаеча техникаи инструментеи дикал тоае Iалашде:

металл тедача станокий, кузнечно - прессови машиний, литейни аьу чакхйоахачеи оборудоване овсарле 1,3 — 1,6 зза лакхъелга, болх беча хана уж тешамеи дукхача хана болх беши хилар, хIаьта ишта 20 — 30 процентал кIезигагIа йоацаш металл тедача станокий кийсал лакхъелга;

кузнечно - прессови оборудовани тIехь - тIехьагIа дукхагIа арахецилга;

автоматически манипуляторашца кийчъяь йола металла обработка ю комплексаш хьяр сихха дегIадоаладелга;

числовой программни управления йола металлообрабатывающи станокаш, къаьстта инструменташ автоматически хувца а хувцаш дукха операцеш кхоачашъеш яраш; машиностроенеи металлообработкеи йола автоматически линеш, цу даькъе юха дIанийсъеш яраш а йолаш; еза - йоккха металл тедеи шоаш- санна кхы йоацеи станокаши дукха изделеш вIашагIйохкара автоматизаци еча оборудоване кузнечно - прессови машинаши дикка дукхагIа арахецилга;

мебель, дахчан - шоалхий плиташ, столярно - гIишлошъяра изделеш, дахчан панельни цIенош, кхыйола дахчах ю изделеш кийчъяра дахчах автоматически хIамаш еча оборудоване комплекташ хьяр шерделга.

Машиностроене, металлообработке, кхыча доаькъошка кхы а биззагIа кхоачам балла хургйолаш дукхагIа инструмент хьае, цу даькъе абразивни яр а йолаш.

Кердача тайпара инструмент шеррача боараме хьаелга вIашшIехьдаккха цу даькъе тиш па яийта тIа хIама хьекхараш, вольфрам йоацача чIоагIача сплавех, синтетически алмазех, кхыча тIехчIоагIача материалех яраш а йолаш.

Приборостроене технически боарам лакхбе микроэлектроникана, оптоэлектроникана, лазерни техникана тIехххьарча хана карагIдьнарий ларда тIа вычислительни техника, приборий, автоматизаце средствай технически боарам лакхбе.

Сиха болх беш, управлени еши вычислительнии йола комплексаш, периферийни оборудованеши царна йола программни средстваши регулированеи телемеханикаи электронни устройстваш, исполнительни механизмаш, приборaш, чоалханеча технологически процессай комплексни автоматизаце системай датчикаш, машиний агрегаташ, оборудовани хьаелга сихагIча боараме дегIадоаладе.

Энерги дIаахийтара управленa еча автоматизированни системашта йола измерительно - информационни техника, хIаьта ишта юртбоахама продукце дикала тIахьожам лоаттабара йола приборaши автоматизаце средствашш хьаелга вIашшIехьдаккха.

Мехкдаьтта, газ, кхыйола пайдане оахкалаш тахка геофизически балхаш дара цифровой сейсморазведочни комплексаш хьаелгеи арахецилгеи Iалашде. Iилман тохкамаш дара, говзахьарча среда тIахьожам лоаттабара йола приборaши измерительни устройстваши, хIакхара медицински приборaши аппаратурен хьаелга шерде.

Автомобильни промышленносте дизельни двигателаш латта мукхь кхухьа автомобилаш хьаелга сиддаь дегIадоаладе. Къаьстта дукха мукхь кхухьа, эффективность лакха йола керда карьерни самосвалаш, массанахьа лелаю самосвалаш, дизельни двигателаш латта автобусаш арахецилга карадерзаде, автопоездашта прицепаши ахприцепаши дукхагIа хьае. Чухь доагор доагадеча двигателий йIовхала экономичность лакхъе цар конструкцеш эргалькха тоаяра чотагIа.

Мукхь тIаботташи Iобоассадеши йола устройстваш латта мукхь кхухьа автомобилаш, хIаьта ишта 20 а 30 а тонн мукхь кхухьа контейнеровозаш, рефрижератораш, мехкдаьтта продукташта йола автоцистернаш, доахни, коатIара оалхаараш, коача комплексни удобренеш дIа - юха кхухьа 9—13,5 тонн мукхь кхухьа средстваш хьаелга шерде.

Юрта боахама массанахьа дика лелаш йола лаьрхIа автомобилеши автопоездаши конструкцеш а кийчъяь серийни арахецилга вIашшIехьдаккха.

Конструкцеш а кийчйий хьае йолае городашта чура мовхьаш дIа-юха кхахьара йола тоца эффективни источникашца лела кIезига тоннаж йола мукхь кхухьа электромобилаш. Ремонтно-эксплуатационни эшарешта лаьрхIа автомобилашта запасной оатхалаш дукхагIа арахеца.

Подшипниковни промышленность дIахо дегIайоалаелга чакхдаккха, къаьстта дукхагIа мовхьаш лелалара йолеи тIехийса — станкостроенеи приборостроенеи йола подшипникаш хьа а еш.

Тракторни юртбоахами машиностроене К-700, Т-150 яха а кхыйола а тайпара-низ бола трактораш, хIаьта ишта машиний царна эшача оатхалийн еррига комплекс а хьаяр дIахо дегIадоаладелга Iалашде.

Лаьтта лелаеча индустриальни технологи юкъейоалаяра низалаш дегIа а йоалае мел эш лакха балха овсарле йола машинаш кийчъелга вIашшIехь а даккха.

ХIанзарча хано дIадехарашка хьежжа шоай техникоэкономически хьокхамаш дола низ бола лаьтта оаха тракторни лакха балха овсарле йола ялат чуаца комбайни конструкцеш кийч а яь арахеца йолае.

Противоэррозионни техника, баьцадаараш лелаеченсоний белламаш лелаечеи эша машинаш дукхагIа хьае.

Шоаш лелаш йола касараш ду жаткаш арахецилга вIашшIехьдаккха. Лаьтта тоадеши хIамаш дIаюши йола комбинированни машинаш, хIаьта ишта сихха болх бу органаш латта машинаши кечалаши хьаелга шерде.

ЧIоагIа а коача а минеральни удобренеш, баьцоагIаш лоралра йола химически средстваш кийчъяраи кхоцика екхаран эшаш йола керда лакха балха овсарле йола машинаши оборудованеи, хIаьта ишта ялат цIендеш, ялат цIен а деш доакъадеш йола агрегаташи лакха балха овсарле йола комплексаши хьаелга вIашшIехьдаккха.

Хьайбаш лелададарей доакъар даккхарей йолча машиностроене доакъар даккхарей кийчдарей прогрессивни технологически процессаш юкъейоалаелга, хьайбаши коатIара оалхазараши леладелгеи дебаделгеи Iалашдайташ йола лакха эффективность йолча машиний оборудованеи комплекташи, хIаьта ишта тедача хинна чкъаьрий лелалара йола оборудовании дукхагIа арахеца.

Дикка шерде доакъар доаккха шоаш дела машинаш хьаелга. ДIахо дегIайоалае оттае производственни низалаш, дукхагIа арахеца оттае органически удобренеш чакхйоаха машинаш, уж удобренеш кхашка екхара йола дукхагIа мовхьаш кхухьа машинаш, мовша доакъар дIа-юха кхахьара емкосташ йоккхагIхулийташ йола транспортни средстваш, силосеи сенажеи погрузчикаш, хIаьта ишта резерваураш — шура шелъераш.

ГIишлошъеча, новкъаш деххача, коммунальни машиностроене гIишлон производства ерригача стадешкарча керттерча балхашта комплексни механизаци яра лакха балха овсарле йола машинаш хьае, хIаьта уж арахецилга карадерзаде.

Шоаш лелаш йола лаьтта оахкеи транспортни машинаш, хьу тедача балхашта, мелиоративни гIирсаш хьалдеча, коммунальни боахаме механизаци яра йолча техника керда тайпаш арахецилга сихде.

ГIишлон-монтажни инструментеи механизированни, кулг-кара деча балхий гIишлон-отделочни машиний технически боарам лакхбе, номенклатура шеръе, уж дукхагIа хьае. ГIишлон материалаш, изделеш, прогрессивни сборни конструкцеш кийчъеш йола комплексни технологически линеши оборудованеи хьаелгеи серийни арахецар карадерзаделгеи сихде. Екъача способагIа цемент йоаккха лакха балха овсарле йола автоматически линеш дукхагIа хьае.

Йитача кхачани промышленноста йолча машиностроене технологически процессашта механизаци автоматизаши елга, юртбоахама бийдалах комплексни пайда эцилга, из чакхйоаккхача хана кIезигагIа из йоаелга, из лоаттаелгеи потребителга дIаккхоачийталгеи, хIаьта ишта арахецаш йолча продукце дикал тоаелгеи ассортимент шеръелгеи Iалашдеш йолча машиний оборудованеи эффективность лакха йола системаш кийчъелга чакх а дакка уж хьае йола а е.

Кхачан продукташи дукхахача хана латтаргIйола полуфабрикаташи кийчъяра, кхачани промышленни товарей фасовкаши упаковкаши яра оборудовани хьаелга совдаккха.

Электроника средстваш юкъе а оеш информацеиа обработка еча эффективни машиний оборудованеи системаш полиграфически промышленностала хьае. ТIехдика металтохара кепаетта офсетни машинаш, автоматизированни оборудовани дIахо дукхагIа арахецилга Iалашде.

Электробытовой техника хьаелгеи цуи ассортименти массе оагIорахьара шеръе. Лакхде по тешшаме болх белга, цуи экономичность, комфортность, эстетика.

ГIишлон материалий, гIишлон конструкцей, деталей промышленносте продукце боарам 17—19 процент лакхбе. ГIишлошъеча металлоемкость, кIабола мах, трудоемкость, зданей, сооружений дозал кIезигделга, цар йIовхал лорадр лакхделга Iалашдеш йола изделеш хьаелга дукхагIа дегIадоаладе оттаде.

1985 шера 140—142 млн. тонн цемент арахеца. Лакхача маркегIа йолеи специальнии цементаш арахецилга шерде.

Тепловой электростанцешкарча Iовкъерахи шлакехи, металлургически а фосфорни а шлакех, промышленноста горнодобывающи отраслейи углеобогатительни фабрикайи отходех пайда а эцаш пористи заполнителаш хьаю низалаш дегIайоалае. Рудни йоацача гIишлон материалий промышленность дIахо дегIайоалаелга Iалашде. ДукхагIа хьаде кирга, къаьстта полированни дар а кеи, гIишлошъеча эша фаянс, сантехнически изделеш, лакхъе цар дикал.

Прогрессивни аьшкабетонни, металлически, дахчах хьаю клееца летаю конструкцеш арахецилга совдаккха.

Цемент, кирга, кIир йоаккхача энерги кхоеш йола технологеш, аьшкабетони йIовхалца обработка яра, керамически изделеш еттара йола экономични методаш, йIовхала агрегаташца изолаци ярех цкъа пайда яйцача йIовхалах шоалагIа пайда эцарен эффективни способаш кийчъелгеи балха юкъейоалаелгеи сихде. Экономични отопительни прибораш, санитарно-технически оборудовани, автоматизированни отопительни яьш, котельнеи установкаш дукхагIа хьае.

Кирпичи ю производство дIахо технически кхы тIа кийчъе.

Мистача кхашта известковани яра известковни доломитовни хьоар юрта боахама лоаттаделга шерде.

Къахьегама овсарле 16—19 процент лакхъе.

Хьун, целлюлозно-каьхата, хьу чакхйоахача промышленносте продукце боарам 17—19 процент лакхбе.

Хьу кийчъю промышленность дIахо дегIайоалаелга Iалашде, хьу кийчъярен наькъаш дехкарен предприятеш балда овсарле лакха йолча машинашца Iалашъе. Хьу кийчъеча къахьегамеи бытеи хьалаш тоаде. Гонахьарча среда зе а ца деш мехка Европейски даькъа тIа хьуи бийдалий ресурсех кхы а биззагIа пайда эца. Хьу кхеара, кийчъяра, чакхъяхара йола комплексни предприятеи вIашагIйохка.

Дикка лакхъе хьуи бийдал чакхъяннхара комплексность. ТIехь-тIехьагIа сихагIа дегIадоаладе хьуи лаьвхатех продукце прогрессивни тайпаш хьаделга. Дахчан-шоалхий плиташ 1,5-зза, дахчан-волокнисти плиташи целлюлозеи 1,25-зза, картон 1,3 — 1,4-зза каьхат 18 — 20 процент дукхагIа арахеца. Ассортимент шеръелгеи кепа тоаяра долча каьхата дикал дикка тоаелгеи Iалашдеш йола керда технологически процессаши материалаши хьа а е кара а ерзае. Ма мотта дукхагIа утилизаци е макулатурана. Мебель хьаелга шерде, тоае цуи ассортимент, дикал, комфортность.

Юрташка наха чуIе цIенош хьалдара дахчан панелаши цIенош арахеца низалаш дегIа а йоалае, уж арахецара боарам лакх а бе.

Дахчан бийдалах дукхагIа хьаякха целлюлозеи кийла ахфабрикаташ.

Къахьегама овсарле 16—18 процент лакхъе.

ТIехь-тIехьа дукхагIча боараме дегIадоаладе **халкъа эша товараш** хьаделга.

Халкъа эша товараш арахецаш йола отраслеш, предприятеш, цехаш лакха балха овсарле йолча техникаца, хьалхалаьттача технологеца кийчъяраи тIехдикача бийдалцеи материалащеи уж кхы а йиззагIа Iалашъяраи де дезараш кийч а де кхоачаш а де. Советски наха тIехь-тIехьагIа дукхагIа эшарга хьежжа товарий ассортимент дIахо шеръелгеи эргалькха тоаелгеи, цар дикал лакхъелгеи оттаде. Халкъа эша товараш хьадеча координация специализации тоае.

Йитача промышленносте продукце боарам 18 процент лакхбе. Къаьстта чIоагIа кьердаш дола тIехдика товараш арахецилга совдаккха. Эггара хьалха хлопчатобумажни, тхан, даьре, летах даьча кIадай дукхха тайпаши церех даь баракъаши, чухьнахьеи тIехнахьеи юхаю трикотаж, пазаташи носкаши, тюле-гардинни изделеш, бехках яь керта тIа тохкаю хIамаш, искусственни бекхи цIокеи а йолаш. Къаьстта чIоагIа теркам бе борий ассортимента товараш хьаделга шердарaн цар дикал тоаран.

Овсарле лакха йола пневмомеханически, роторни, шоаш кхесташ йола прядильни машинаш, чIийнаш доацаш йола ткацки станокаш, хадданза кIадаш хьаду многосекционни машинаш, промышленноста хлопчатобумажни, тхан, трикотажни, швейни отраслешкара комплексно-механизированни автоматизированни линеш, хадданза кIадаш трикотажи тоаяра, ювзаш хьаяь йоаца материалаш кийчъяра йола технологически процессаш кхы а шерагIа балха юкъейоалаяра лардa тIа йитача промышленноста предприятеш технически кхы тIа кийчъелга дIахо дахьа.

Арахецача текстильни материалий структура тоае, цу гIулакха трикотажни изделеши ювзаш хьаяь йоаца материалаши дукхагIа хилийта. Технически гIулакхашта натуральни хьоасашта меттел ма мотта дукхагIа химически дараш дIаахийта, хIаьта кIадашта меттел — ювзаш хьаяь йоаца материалаш.

Къахьегама овсарле 20 процент лакхъе.

Культурно-бытовойи боахамеи гIулакхашта эша товараш дукхагIа арахеца 1,4-ззачул кIезигагIа доацаш, дикка лакхъе цу товарий дикал, хадданза керда а йоахаш тоае цар ассортимент. Дукхача хана пайда эца йиш йола, функцешеи экономичностагеи дилпача кердагIа ярех йола потребительскии эстетическии свойстваш тоаяь, комфортность лакхъяь йола технически чоалхане изделеш хьаелга сихха дегIадоаладе. уж изделеш хьаеча хана хIанзарча Iилманеи техникаиеи карагIдьнарех пайда а эцаш.

ЧIоагIа хоатташ дола боахама гIулакха леладу, бытовой химе товараш, санитарно-технически изделеш, слесарни, столярни, садово-огородни инструмент, юртбоахама балхашта зIамига механизаци ю средстваш, хIаьта ишта художественни технически творчествана, спортаи туризманеи лаьрхIа товараш хьаделга дикка шерде. Граждански доалахьарча бытовой машинашта, приборашта, транспортни средствашта эшача запасной оатхалашца биззa кхоачамбе.

Культурно-бытовойи боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш дукхагIа хьадара промышленноста доакъошта укх тайпара оаданеш оттае: радиопромышленноста — 1,7—1,8-зза, бувзама средствай промышленноста — 1,5—1,8-зза, электронни промышленноста — 1,8—1,9-зза, химически промышленноста — 1,4—1,6-зза, авиационийи, автомобильни промышленноста, Iаьржача металлургена, йитачеи кхачани промышленноста а электротехнически промышленноста а лаьрхIа машиностроени — 1,4—1,5-зза, приборостроенена, гIишлой материалий промышленноста, хьуни хьу чакхйоахачеи промышленноста — 1,3—1,4-зза дукхагIа.

Чкъаьрий промышленносте кхачана лаьрхIача чкъаьрий товарни продукце объем (консерваш а тIехьа) 10—12 процент йоккхагIа е.

Чкъаьрий продукце ассортимент дIахо шеръелгеи дикал лакхъелгеи, дийнеи гIорадаьн чкъаьрий, балычни кулинарни изделеш, кIурала я вешта а докъадаь чкъаьрий, чкъаьрий филеи ахфабрикаташи дукхагIа арахецилга Iалашде.

Чурча Iамийн СССР-ца оагIув болча форда районийн

(Ииштедоалар 4-ча агIо тIа).

1981—1985 ШЕРАШКА А 1990 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА А СССР ЭКОНОМИЧЕСКИ СОЦИАЛЬНИ ДЕГІАЙОАЛАЯРА КЕРТТЕРА ЛОСТАМАШ

(Чекхдоалар. Доладур 1, 2, 3-ча оагІонаш тІа).

продуктивность лакхъе а чкъьарий заводаш чІоагІагІа лорие а. Іаміш, садкоаши, оаерий, чкъьарий леладеча ахьча боахамашка чкъьарий производство тІа-тІа лакхагІча техникаца дегІахкувла, цу боахамашка продукци 1,8—2-зза дукхагІа йоалийта Іалашде. Дунен океана хьадийлаелча дакъа тІа тохкамаш дарех рациональни ларда тІа биологически ресурсех пайда эцарен масштабаш шерье.

Чкъьарий промыслови флоте балха оасарле лакха йолаш керда кемаш дукхагІа хилийта а цунах пайда ийбелга кемаш технически кхы тІа а кийчдара. Цар тІа чІоагІа эффективни йола чкъьарий лехен навигационни приборащ, чкъьарий луьца кечалаш, промышленни технологически оборудовани оттаяра, доагорца, тароулановочни кхачен материалашца ший ханнахьа Іалашъяра, немашта сорташка ремонти обработкен яра ханаш лоацъяра чотагІа тоаде а.

Производство ейсла кертерча дакъе къахьегама оасарле лакхъяра чотагІа де.

Моттигерча промышленностe продукце объем дукха совгІа-эшашагІа йоацаш 1,4-зза йоккха елга Іалашде, товарийи изделейи дикали ассортименти тове.

Моттигерча бийдалахи материалехи, промышленни юртбоахамеи производствай отходех хьадаь халкъа эша товараш, промышленни изделеш дукхагІа арахеца. Моттигера минеральни бийдал дегІахкувла, лоза, культурни сорташ, сорго, баьцовгІай бийдала кхыдола тайпаш дукхагІа кхеде. ЦІагІа беш бала болх дегІахкувла, эгара хьалхарча арелайла инвалидий, пенсионерий, хІаьта иштта сезонашта юкъерча ханашка юрта балача наьха къахьегамах пайда эцаре чотагІа.

V. Аграрно-промышленни комплекс дегІайоалаяр

Агропромышленни комплекса керттера декхар да моххийн продовольствецей юртбоахама бийдалцех тешалла Іалашбар.

Продовольственни программа толаме чакхъяккхар дукха аграрно-промышленни комплексана бІарча ахьа планированни елга, уж доагІ-доагІача тайпарен вІашивийсдеш дегІахкувлилга, цун материально-технически база дикка чІоагІъелга доакъошта юкъера экономически бувзамаш, юртбоахама продукце производство совъяккхаре, из дІаотталь лоттаелга, дІакхухьийтилга, чакхйоахилга, потребителага дІакхоачийтилга тоадара цар вІаши бувзам болаш леладу гІулакхаш вІашагІехьдоахилга эргадаьккха тоаде.

Юрта боахаме деррига доаньош цхьатарра дика дегІахкувлилгех цар эффективность лакхъелгех, продукци дукхагІа йоахилгех цун дикал тоелгех вІаштІехьдаккхар. Юртбоахама производствана ма могга чІоагІагІа интенсификаци яра тІаберзабаь иный дІахобакхьа.

Колхозашкеи совхозашкеи хьалха латта опыт тІатеІІа юкъехкахьа, къахьегам производствон вІаштІехьйоахилга эргадоахаш тоаде. Лаьттах, производственни фондех, материальни, финансови, къахьегама ресурсех пайда эцара эффективность дикка лакхъе. Боахама расчет чІоагІъяра, дІаухийта руакха кІезигдаре, юртбоахама производства рентабельность лакхъяра, боахамий финансово-экономически хьал тоадара тІадерзадаьча гІулакхий система чакхъяккха.

Юртбоахама производство мехка зонашкеи районашкеи дІанийсъяра гІулакх тоадара беш бола йолх дІахобакхьа, цунна специализаци концентраци яра боарам лакхбе. Ерригсоюзни продовольственни фонд вІашагІйоллара даькъера а хІаьта иштта хоатташ йолча кхачан продукташца бахача нахи кхоечам бера даькъора а республикай, крайй, областий лоархІами бехктохами лакхбе.

Пхе шерах хІара дера юкъера лаьрхІача йоаккхаш йола юртбоахама продукци 12—14 процент дукхагІа хилийта а общественни боахамера къахьегама оасарле 22—24 процент лакхъе а.

Лаьтта леладета лоархІамегІара декхар да лаьттан беркати хьувкъами ма могга, лакхбар, дІахо ялат, доакъараш, кхыйола продукци боахам лелабара Іилманца бакъъаь зональни системаш юкъенкахьара ларда тІа дІахо дукхагІа яха.

ХІара шера юкъера лаьрхІача доаккхаш доаа ялат 238—243 миллион тоннага, цу даьнъе, ялатабобоен культураш—14 — 15 миллион тоннага дІакхоачае. ЧІоагІачен низ болчеи сортех бола кен, гречиха, рожь, дуга, хІаьта иштта къажкІаши ялатафуранни культураши дукхагІа ялен эцен.

ТІехьатоття йиш йоаца декхар да доакъараш дахара гІулакх овлантара декъ тоадар а. общественни хьайбай боахами граждании шоай доалахьа дола доахани мел эш доакъарацца Іалашдар а. Мехка тешамен дика вІаштІехьаьккхан доакъарий база хьаяра комплексни программа отталь яккхен чакхъяха йолаел. Колхозашкеи совхозашкеи доакъар даккхаре гІулакх специализировании даьнъа хьисале леладе. Боахамаш шоай доакъарашца Іалашдаь хилийтара къаьстта уйла тІаяхийта.

Масса тайпарча доакъарий дикал тове, доакъара белоке проблема къоастаяра низ тІебахийта. эгара хьалха горох, люцерна, клевер, люпина, соя, рапса, белокаш дукха йоакха кхыйола культураш дІаюе лаьтташ шерагІа хилийтарен уж культураш дукхагІа яхарен чотагІа. Доакъара культурай хьувкъами эрий тІаювлача баьций продуктивности лакхъе. Чуэцачен дІаоттадаь лоаттадечен хана доакъарий дикал йовлга геттара кІезигдерглола гІулакх вІаштІехьдаккха, силос, сенаж, йол, баьца хьоар, кормеллодаш, кхыдола доакъараш чудоахкаду моттигаш тапови проекташке хьежиа боахамкара сихагІа хьалъе.

Боамби-бийдал шера юкъера лаьрхІача 9,2—9,3 миллион тонн боахилга Іалашде, хьаьса дикал тове. МаьхегІча бихкъа хьоаса болча сортех бола боамби дукхагІча лаьтташка кхебе, дакха технологически свойстваш а йолаш юкъера хьоаса болча сортех бола боамби баккхара структура эргайоахаш тоае.

Лубяной культурай хьувкъама дикал лакхъе, хІаьта иштта уж бІарчча хилийтар а, лен-долгунец юххьанца промышленносте такхъяхара объем йоккхагІа хилийта.

Шера юкъера лаьрхІача йоаха шекара свеклаш 100—103 миллион тоннага дІакхоачае. Шекара свеклаш дІайийнача хІере гектаре лоархІаш доаля шекар дукхагІа хилийта.

Генарий, лена-кудряша, клещевина, эфирни даьттайк кхьча технически культурай, хІаьта иштта дарбан баьций а хьувкъам лакхбеи дикал товеи.

Коартолаш, баьцадаараш, харбазаш-пасташ дІахо дукхагІа йоахилга, цар ассортимент шоръелгеи дикал лакхъелгеи, уж йІаьхагІча ханага йоахилга тоаде, йовлга геттара кІезигде.

Сомий-баьцадаарий продукци коартоли ямхара, мийчъяра, дІаоттаь лоаттаяра, чакхъяхара, йохкара гІулакх вІаштІехьдоаккхилга эргадоахаш тоаде. Холодильникаш, хранилищаш, бийдал чакхйоаха предприятеши цехаши дукхагІа хьалъе. эгара хьалхарча арелаьна сомий-баьцадаарий продукци йоахача моттигашка.

Теплицаш боахам шербе, къаьстта а промышленни предприятей йІоахала отходеха термальни хихи пайда а эцаш.

Сом, кемараш, комсаш, чай, субтропически культураш дукхагІа яха. Промышленни хьисапера тоийн новсийн керда бешамаш дІайогІаре а хІаьа йолаш йолча бешамашта реконструкци яра, а беш бола болх дІахобакхьа. дІайогІача гаьнний сорташ фуи тове, шелдуча хила кхачача сомий культурай сорташ кхы а дукхагІа хилийта. Керда баьцадаарашн соми потребительски кооперацех колхозни рынашкеи бохкара гІулакх шерагІа дегІахкувда.

Юртбоахама культурай фу кхедара система эргайоахаш тове, из промышленни ларда тІа йоахилга сихде, керда лакхапродуктивни сорташи гибридаши сихагІа производствана юкъенкахьа, фуи дикал лакхъе. Зуламдергаш, лазараш йоархІаш бахьан долаш боаш бола хьувкъам кІезигагІа хилийта, лаьттах тІаювла хІамаш лорею биологически средстваш шерагІа етта. ХьажкІаш, шекара свеклаш, генараш, соя, коартолаш, кхыйола культураш кхеара индустриальни технологи юкъенкахьа.

Хьайбай боахама продукци дІахо дукхагІа йоахилга, доахнен хоа тІарча оалхазарийи продуктивность лакхъелге Іалашде. Шера, юкъера лаьрхІача доакха дулх 17—17,5 миллион тоннага (доахан доадаьчул тІехьагІа эзача), шура — 97—99 миллион тоннага, гудду фуаш — кхы кІезигагІа доацаш 72 миллиардага, тха — 470—480 эзар тоннага дІакхоачаде. Деттача доахана продуктивность лакхъелгеи шурий дикал тоелгеи вІаштІехьдаккха, Іаьсий сихдаь кхедарен чуоттадаь кхабарен, кхабара ханаш лоацъяра наькъаца бежана дулх дукхагІа даккхара торонех шерагІа пайда эца. Дулха лаьрхІа доахани хоа тІарча оалхазарашн дукхагІа кхедара тІадерзадаь гІуланкаш чакхдаха. Сьарч, говраш, кроликаш, бекх боаха оахкарий Іамашкара чкъьарий, ноккарий, саллареш леладелга дегІадоаладара уйла чІоагІагІа тІаяхийта.

Хьакхарч лелаелга сихдаь дегІанхувла, промышленни хьисале хьакхарч лелаеча предприятей низалаш шерье. Специализировании доацца боахамий фермашкеи бахача наькха шоай доалахьарча гІойна долча боахамашкеи хьажий дулх дахара торонех пайда дикагІа эца. Жая гаьзарийн леладеча устагІан дулх, тха, этараш, кхыйола продукци ма могга дукхагІа яха. Цу доакъой производственни база чІоагІъе, йоккхий механизировании фермаш чуоттадаь кхоабаь моттигаши хьае.

ХІара бежангара йоала продукци дикка дукхагІа йоахилга вІаштІехьдаккха. Доахан дебаделгеи шоай метта лоаттаделгеи хоадамбоалаш тоаде.

Хьайбай фуни продуктивни дикал эргайоахаш товяра, промышленни технологе дІадехараша ма яххара йола доахнен хоа тІарча оалхазарийн дукха продукт телаш дола керда тайпаш, линеш, гибридаш хьаяра беш болча селекционни белха боарам лакхбе. Деш дола ветеринарни гІулакх тоаде.

Юртбоахама продукце дикал тоьал лакх а еш, планови ассортимент бокъорие хила ма ехара а хулийташ из дукхагІа ийе.

Продукци кийчъяра гІулакх вІаштІехьдоаккхилгех методаши эргайоахаш тоае.

Торговлеи общественни кхачани предприятей колхозашцарен совхозашцарен юкъарчал доацаш дола бувзамаш дегІахкувла.

Предприятей, организацей, учреждений гІойна долча боахамашка, бахача наькха шоай доалахьарча гІойна долча боахамашка, хІаьта иштта болхлойн гІулакхерча наьхен коллективни сомий бешамаши хаьс бешамаши лелаеча товариществашка дулх, шура, коартолаш, баьцадаараш, сом дукхагІа бала, Іаьсий, доакъараш, дІаде фу, удобренеш Іалашъяра царна новкъостал де.

Лаьттай **мелиораци** дІахо дегІайоалаелга Іалашде. Пачхьалкхен капитальни вложеней чотагІа 3,4 — 3,6 миллион гектар хий дехкен 3,7 — 3,9 миллион гектар докъадаьн лаьтташ эксплуатаце дахийта, кьосача, ахълысечча, лоаман районашка 26 — 28 миллион гектар хилаел йолча даьгІенашта хий тІадига.

Хий дехкачен докъадаьчен лаьттаех пайда эцара эффективность массе оагІорахьара лакхъелга а цу лаьтташкара хьувкъам проектнйчунга кхоачабара ханаш лоацъелга а вІаштІехьдаккха. Боахамашкара хий декха гІирсаш хьалдара технически боарами дикали лакхъе. лаьтташта мелиораци ярен юрта боахама уж нарадерзадарен балхаш комплексно чакхдоахилга Іалашде. хий дехкачен докъадаьчен лаьттай мелиоративни хьал тоадара тІадерзадаь гІулакх чакхдаха. Йолаш йолча мелиоративни системашта реконструкци ярен царна хин кхоачам дикагІа берен, лаьтташ тукахи мистелахи дІовдара балхаш къаьстта сихача темпашца де.

Къулбаседехьарча долхача хиний цхьа дакъа Волга яхача хин бассейне хьачулостадар а деш-дола кийчон балхаш чакхдаха доладе а хІаьта иштта СибарегІара долха хиш Юкъерча Азен Казахстанен хьачулостадара деш хинна Іилмани проектини балхаш дІаходахьа а.

Лаьтташ леладаран хьайбай боахам лелабаран **химизаце** средстваш дукхагІа лоаттаяра а царех пайда дикагІа эцара а тІадерзадаь гІулакхаш дерригІа чакхдаха. 1985 шера юрта боахама условни единицашца лаьрхІача 115 миллион тоннал кІезигагІа йоацаш (питательни веществаш 100 процент йоахкаргаш лаьрхІача 26,7 миллион тонн) минеральни удобренеш, химически доакъара добавкаш 5 миллион тонн, лаьттах тІайоала хІамиц лораяра чІоагІа пайдана йола средстваш — 650 — 680 эзар тонн лулга Іалашде. Доакъарашта консервировани яра эцача химически средствашца юрта боахам дикагІа Іалашбе.

Юрта боахамера агрохимически служба лоархІам а минеральни удобренеш, кІир теха материалаш, дІайийна хІамаш лорае химически средстваш пайданагІа йолча тайпара еттара хьалхара цун бехктокхам а лакхбе. Локальни хьисапегІа удобренеш яхкара способаш шерагІа юкъенкхувла. ДІаоттадь лоаттаеча, дІакхухьача, пайда эцача хана йоаш йола тукаш теттара кІезигъе.

Органически удобреней ресурсех бизагІен эффективнагІен пайда эцилга Іалашде. Цу гІулакха хилча иргйоаца балха оасарле лакха йола машинаши лоаттадаш шоай биззача кхоачамца боахамашта яла. Органически удобренеш тессара боарам 1985 шерале 1 — 1,2 миллиард тоннага дІакхоачабе. Мистача лаьтташта известковани яра дикал лакхъе.

Халкъа боахам дегІабоалабера цхьайтталагІча пятилетке хьожадеча дерригача ахчанна юкъе юрта боахама хьожаю капитальни вложенеш хІанзалца хьежаьрел кІезигагІа йоацаш хьожае. Производственни гІулакхаша хьежаеча капитальни вложеней эффективность ма могга лакхъе. эгара хьалхарча арелаьна царех лаьттан беркат алсамдаккхара, хьайбай боахама доакъарий чІоагІа база хьаяра, складаши хранилищаши, юхьанца цкъара продукци чакхйоала нипалаш хьалъяра, хьайбай помещенешта кхыча объекташтеи реконструкци ярай йолаш ярш царъярав пайда а эцаш.

Юрташка сихагІча темпашца дика тоадь чуІе цІенош, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, клубаши культурно-бытовой гІулакхашта лаьрхІа кхыйола объекташ хьалъе. Цу гІулакхашка дІайохийтаргйола капитальни вложенеш 25 — 30 процент алсамъяха. Юрташкара мах баха моттигаш централизовании газа йІовхалца, водопроводаца, канализацеца дикагІа Іалашъе. ТІагІолла чІоагІа тІоа бахийта боахамашта чухьара наькъаш дикара масштабаш шерье.

Юрта гІирсаш хьалду индустриальни база дегІайоалаелга сихде. Заводе геттара дика кийчъяь яйгача индустриальни конструкцей комплекташ дукхагІа арахеца.

Керда техника ларде а лаьца юрта боахам дІахо кхы тІа а технически кийчбе. Пхе шера юрта боахама 1870 эзар трактор, 1450 эзар грузовой автомобиль, ялатеш чуэца 600 эзар комбайн, кхыйола юртбоахама техника яла. Шекара свеклаш, боамби-бийдал, лен-долгунец кхеяра комплексни механизаци, лаьтташка органически, минеральни удобренеш товсилга, дІайийна хІамаш лораш средстваш тохилга чакхдаккхар. Баьцадаараш, коартолаш, сом, доакъараш кхедеча, хьайбай продукци йоаккхача механизаци яра боарам дикка лакхбе.

Тракторех, автомобилех, культураш чуэцачен кхычен машинех пайда эцилга дикка тоаде, ханал хьалха царна списани яра гІулакх ца ийсдалийта. Техникаш ремонт елгем гІулакх делгех, хІаьта иштта кун ха йІаьхъелга а тоаде. Ремонташ-гІулакхаш ду юрта боахама база чІоагІъелгеи специализаци елгеи дІаходахьа. Юрта боахаме техникех пайда эцилга вІаштІехьдаккхара прогрессивни формаш юкъекхухьилга шерде.

Юрта боахамера къахьегам электрически лакхоца 1,4—1,5-зза дукхагІа Іалашбе.

Юрта боахам лелабара Іилман ларда тІа вІаштІехьъяьха системаш производствана юкъенкхьара, хьалхара боахамий кулгалхойн специалистийн, цар Іилма-технически учреждений, партийни, советски, юртбоахама органий болхлой бехктоккхам чІоагІбе. Юртбоахаме Іилма эффективность лакхъе, цунна карагІдеьннараш производствана юкъенкхахьара ханна лоацъе, производствашта Іилма бувзам чІоагІбе.

Боахамашта юкъерча кооперацеи агропромышленни интеграцеи ларда тІа юртбоахама производствана еш йола специализаци концентраци лерранагІа дегІахкувла.

Колхозашкеи совхозашкеи юртбоахама продукци чакхйоаха а хІаьта иштта керттерча дакъе моттигерча бийдалахи промышленноста отходехи гІишлой материалаш кийчъеи халкъа эша товараш арахецеи гІойна йола промышленни производствашки промыслашки дІахо дегІахкувлилга Іалашде.

Юрта боахама массови профессей кадраш кийчъелга тоаде, колхозашкеи совхозашкеи доал ду юкъера эшачо квалифицировании кадрашца чІоагІъе.

Колхозаш, совхозаш, боахамашта юкъера предприятеш боахама-оперативни гІулакхашта шоай мукъагІа хулга дегІахкувла.

Хьун боахаме хьунах хадданзен рациональнона пайда ийбара принципаш тІа из лелабарга доалаш-доалаш доалилга, хьунаш дикагІа йолча гаьний тайпаца тоаелга Іалашде. 8 миллион гектарал кІезигагІа йоацача моттигекъонача толашагІа йолча гаьний тайпаш хьалкхеде. Хьун гаьнаш кхеяра промышленни методаш юкъенкхахьа. ЛаьрхІа йола хьун плантацеш кхеяра чотагІа целлюлозно-кахьита промышленноста лаьрхІа СССР Европейско-Уральски зоне массазара хьун- бийдала база хьаяра целевой комплексни программа чакхъяккха доладала.

Жа леладара доакъара база шеръяри чІоагІъяри Дукхьа Юкъерча Азен Казахстанен алхьаьссача районашкарча даьгІенашка хьу дІайогІара балхаш алсамдаха.

Кхачан промышленноста доакъошка продукце 23—26 процент дукхагІа арахеца. Яа мара ца езаш кийча йола продукташ, ахфабрикаташ, кулинарни хІамаш, коартолех, керда болаш гІорабаьча сомахи баьцадаарехи яь продукташ арахецилга лакхача темпашца дегІахкувла. Берийи диетически кхачан продукташ сихагІа дегІахкувлилга Іалашде.

Белокаш, витаминаш, кхыйола пайдана компоненташ теха кхачан продукташ тІа-тІа дикагІен дукхагІен хьае. Фасовании товараш дукхагІа арахеца, кхачан продукци йІаьхкаша хана ца талхаши ца йоаши юсилга Іалашдеш йолча из чуеххача материалий керда тайпаш шерагІа юкъенкхахьа.

Юртбоахама бийдал чакхъяхара комплексность дикка лакхъе, цунах пайда дикагІа эца. Производства хадданза йола схемаши интенсивни режимаши юкъенкхахьа. Генарий даьтта доаккхача производстве дукххьаларча экстракце методаш, сомаи баьцадаараштеи консервировании яра асептически способ, дулхеи шурийи промышленносте комплексно-механизировании линеш, бийдала продукции тара чу йоацаши контейнерашкеи дІа-юха ккахьера способаш шерра юкъенкхухьилга вІаштІехьдаккха.

Бийдал чакхйоаха промышленность доахан, шура, сом, баьцадаараш уж хьедетче моттигашка дІачуийде а заготовителий транспортаца дІанхахьа а ялга ма могга шерде.

Холодильни промышленность комплексни дегІаувилга, юртбоахама продукци чакхйоаккхачен дІаоттаь лоаттачен хана искусственни шелал дукхагІа хулга Іалашде.

Къахьегама оасарле кхачан промышленносте 21—23 процент, дулхеи шурийи промышленносте 27—29 процент [illegible].

Хьоар-ируйаш йоаккхачен комбикормови промышленносте лакхагІча сортах дола хьоар дукха совгІа-эшашагІа доацаш 24—27 процент, пачхьалкхен промышленни предприятешка комбикормаш 13—15 процент, белково-витаминни добавкаш 2-зза дукхагІа арахеца. Хьоар доаккха промышленность лакха белха оасарле йолча комплексни оборудованеца Іалашъяра ларда тІа технически кхы тІа а кийчъелга сихде.

Деррига а лаьрхІача 20 миллион тонн ялат дІачуэцаш йола ялата элеваторащ болх бе йолаялийта, эгара хьалхарча арелаьна керттерча ялаташ кхедеча районашка.

Ялаташ докъаду ивалаш генараш, хьажкІаш, дуга кхедеча районашка сиххача темпашца алсамъяха.

Микробиологически промышленносте микробиологически синтеза продукци арахеца производство сихъаь дегІайоалаяра тІаерзаь мероприятеш чакхъяха, продукци 1,8-зза — 1,9-зза дукхагІа арахецилга Іалаш а дь.

Довкъарийи ветеринарни гІулакхашта лаьрхІа товарни доакъара микробиологически белокаш лизин, хІаьта иштта антибиотикаш а, доакъара витаминаш а, гаьнаш лорею микробиологически средстваш, ферментни препараташ, премиксаш, бактериальни удобренеш, кхыйола микробиологически синтеза продукци дикка дукхагІа хьае.

Къахьегама оасарле 38—42 процент лакхъе.

(ДІаходедар хургда).

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ШОЛЛАГІА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРА ХЬАКЪЕХЬА

ВордІаадагІа харжача Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета шоллагІа сесси хьаелл 1980 шера 3 декабре Іуйрийна 10 сахьат дІалча КПСС обкома политически дешара ЦІагІа.

Депутаташ дІадзбергба 1980 шера 2 декабре Іуйрийна 9 сахьат даьлча денз сайрийна 7 сахьат даллалца Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме (Комсомольски улица, 112, 4-гІа этаж, № 101 йола кабинет), 1980 шера 3 декабре Іуйрийна 8 сахьат даьлча денз КПСС обкома политически дешара ЦІагІа.

АМУРСКИ ОБЛАСТЬ. Толаме къахьегаш бе съезда хьалхарча вахте этта Зейски ГЭС гІишлошъераши эксплуатациовиккаши. Укх шера ханая хьалха болх бе йолаялийтай цар эгара тІехьара, станце ялхлагІа, агрегат. ГЭС ший проектни мощностага — 1290 эзар киловаттага — кхаьчай.

СУРТАШ ТІА: 1. Зейски ГЭС гІишлошъераши эксплуатациовиккаши балаш йола Светлый-яда поселок.

В. МАРИКОВСКЕ сурташ. ТАСС фотохроника.

ТЕЛЕВИДЕНИ

2 ДЕКАБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаб».
8.50 — «Іуйренара гимнастика».
9.15 — Д. Фурманов. «Мятеж». [illegible]
14.30 — Кердадалаш.
14.50 — [illegible]
15.10 — «Поэзи». А. Прокофьев. [illegible]
15.53 — [illegible]
18.00 — [illegible]
18.45 — «Тхан дунен тІа».
19.00 — [illegible]
21.00 — «Хаб».
21.45 — [illegible]

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачи программа.
8.35 — «Шахматан школа».
[illegible]
17.10 — Телевизионни фильм.

18.10 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
18.15 — Киножурнал.
18.25 — «Нохч-ГІалгІайчу гІолла» [illegible]

[illegible]

Д. Ракуллова къамаел. «Зала тета са моха, Таджикистан». Документальни фильм. «Хьона са моха, тха цІанкаш». Искусства мастерий концерт.
21.00 — «Хаб».
21.45 — «БоккхагІчарна лаьрхІа контрольни». 2 пхьа. 4 передача.
22.05 — «Тахан дунен тІа».
22.20 — Дунен халкъашта юкъерча конкурсий лауреата М. Плетнева дІалокх П. И. Чайковске произведенеш.

II ПРОГРАММА

[illegible]

3 ДЕКАБРЬ

I ПРОГРАММА

[illegible]

РАДИО

2 ДЕКАБРЬ

6.40 — «Атеист». Радиожурнал (гІалгІай меттала).
[illegible]
18.30 — Хоамаш.

3 ДЕКАБРЬ

[illegible]

Хаоттам

Тахан республикехь гІоллел Грозни хулалур моржаш а йоцаш, йовхан а йоацаш, [illegible] хьара секунде 2 — 7 метр [illegible] фегара температура республике 8 — 13, Грозне 10 — 12 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана моржаш а йоцаш, йовхан а йоацаш [illegible] 2 — 7 метр [illegible] мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 0 — 5, дийнахьа 9 — 14 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Т е л е ф о н аш: редактора — 9-24-08; редактора заместителя — 9-24-03; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделаш: партийни вахара — 9-24-04; промышленностех транспортех — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорене — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Т е л е ф о н ы: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ05409. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5745.